

**HZ. PEYGAMBER'DEN
DAVRANIŞ MODELLERİ**

Dr. Mustafa BAŞ
Baş Müfettişı

Dr. Mustafa BAŞ _____

Hız. Peygamber'den Davranış Modelleri

Dr. Mustafa BAŞ

1. Baskı, Aralık 2009, Ankara, 1000 adet.

ISBN 978-605-378-121-9

Kapak ve İç Tasarım:

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret
İşletmesi'nin dizgi, fotomekanik, ofset ve cilt tesislerinde
hazırlanıp basılmıştır.

Baskı:

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

OSTİM Örnek Sanayi Sitesi

1. Cadde 358. Sokak No: 11 06370 Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312. 354 91 31 (pbx) Faks: 354 91 32

TAKDİM

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Rahmetiyle kâinatı kuşatan, merhametiyle mevcudatı yaşatan, bütün eşyaya saltanat mührünü vuran Yüce Yaratıcımıza hamd, Alemlere rahmet, Seyyid-i kâinat, Habîb-i Hüda, Şefî-i rûz-i ceza, Hz. Muhammed Mustafa'ya selam ve salat'tan sonra, Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi, huzur, sükun ve emniyeti bütün Mü'min'lerin üzerine olsun.

Cahiliye döneminin bütün hastalık ve problemleri ile kuşatılmış olan XXI. asır insanını yuvarlanmakta olduğu dipsiz, karanlık uçurumlardan kurtaracak, yer kürenin doğudan batıya, güneyden kuzeye küfrün, zulmün, vahşetin, sapıklığın, rezaletin, zilletin ve felaketin bataklığında inlediği böyle bir dönemde, insanlık onur ve haysiyetinin yol haritasını belirleyecek, işaret levhalarını koyacak, elindeki sönmeyen aydınlatıcı meşalesiyle tamamen ışıklandırarak yeniden aydınlatacak bir öndere, bir kılavuza ihtiyaç var.

Samarra Şehrinin ordugah yapıldığı Abbasi Halifesi Mu'tasım döneminden beri on iki asırdır Yüce dinimiz İslâm'a, yüce kitabımız Kur'an'a hizmet etmiş şerefli bir tarihimiz var. Atalarımız İ'lay-ı Kelimetul'lah aşkıyla Allah'ın yüce adına kaldırdıkları bayrağı dünyanın dört bucağına ulaştırmıştır. Ancak İlâhi Rehberin izini kaybedeli asırlar var ki; kırık dökük, bölük pörçük, boynu bükük inleyip durduk. Zalimlerin kucağında şefkat, gafillerin ardında istikamet, vefasızların peşinde sadakat, cehennem tıynetlilerin gölgesinde cennet aradık. Yanıldık ve perişan olduk. Bütün bu günah yüküyle Ahirete doğru yol alırken dizimizde derman, gözümüzde nûr, ibadetimizde feyiz, kazancımızda bereket, evimizde-ailemizde huzur kalmadı. Bu sebeple dünyevi heveslerle kaskatı, buz kesilmiş kalplerimizi rahmanî soluğuyla ısıtıp eritip yumuşatacak, nefsanî ve şehvî

ihitirastlarla alev alev kor olmuş gönüllerimizi serinleterek sükunete erdirecek ilh bir soluğa yeniden ihtiyaımız var.

Yıllardır vatan sathında ve Kanada'dan Avustralya'ya 25'den fazla dünyanın değişik ülkesinde büyük bir coşkuyla icra olunan **"KUTLU DOğUM"** programları çerçevesinde yapılan farklı etkinlikler, hep bu özlemin, bu çölde susuz kalmış çaresizlerin o nebev soluğu yeniden teneffüs ederek hayat bulma gayretleridir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'mızın 2010 yılını Kutsal Kitabımızın Nzulnn 1400. yılı münasebetiyle **"KUR'AN YILI"** olarak ilan etmiştir. Kelam-ı Kadm'i bayraklaştırmak, birlik ve beraberlik şuuruna erişerek İşlam kardeşliğinin hazzını tatmak için arşı ferşe bağlayan, kainatın beyni olan Hz. Kur'an'ı defalarca okuyarak onunla buluşma amacı taşıyan bu program, onu anlama, özümseme, onunla amel etme, hayatımızı ona göre tanzim etme ve onun etrafında halka halka, saf saf kenetlenmeye vesile olacaktır umarım. Çünkü Kur'an, Kutlu Doğumunu kutladığımız o Kutlu Nebi'nin ahlakı idi. O, eğittiği toplumu da, bizzat o Ku'rn'ı yaşayarak ve yaşatarak Kur'an toplumu olarak eğitmiştir.

Giresun il ve ilçe mftlkleri olarak Diyanet İşleri Başkanlığı Başmüfettişi Dr. Mustafa BAş tarafından kaleme alınan ve m'minlere en güzel örnek olan Hz. Fahr-i Âlem Efendimizin **"KURAN AHLAKI"** ndan her biri bizim için ayrı bir değer ifade eden örnekleri gözler önüne seren **"HZ. PEYGAMBER'DEN DAVRANIş MODEL- LERİ"** isimli eseri istifadelerinize arz ediyoruz. Kur'an-ı Kerim'den ayetler ve Allah Resulünün yaşantısından karanlık yolumuzu aydınlatacak ilahi bir meşale tutuşturma gayreti ile hazırlanmış olan bu eser, aynı zamanda asrımızın ve de geçmiş asırlarında en büyük insanlık problemi olan **"Medeniyetler Çatışması"** na da çözüm mesabesindeki Hz Peygamber (SAV)in 1400 yıl önce ortaya koyduğu tavır ve

davranışları bir araya getirerek günümüzde farklı kültürlerle ilişkilerimizde de örnek modeller sunmaktadır.

Bu vesileyle Başmüfettiş Dr Mustafa Baş'a, eseri çok katkı amaçlı bir bedelle düzenleyerek basımını yapan TDV Yayın Matbaacılık İşletme Müdürlüğü yetkililerine, özellikle bu kitapçığın siz kıymetli kardeşlerimize ulaşması için müftülüklerimize müracaatla sponsor olan çok değerli Giresun ve ilçeleri esnafına sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Bu vesile ile Kutlu Doğum'un şahsımız, ailemiz, vatanımız, milletimiz, Alem-i İslam ve bütün insanlık için kutlu aydınlıklara vesile olmasını Yüce Mevlâ'dan niyaz ediyorum.

Necati AKKUŞ

Giresun İl Müftüsü

HZ. PEYGAMBER'DEN DAVRANIŞ MODELLERİ

Hız. Muhammed, vahşet anlamına gelen Cahiliyye dönemi olarak isimlendirilen bir zamanda dünyaya gelmiş ve bu dönemin kötülükleriyle mücadele ederek evrensel bir medeniyetin temellerini atmıştır. Bu dönem, bilgisizlik, zorbalık, zulüm, haksızlık, başıbozukluk, adaletsizlik, barış ve nizamdan uzak bir hayat ile putperestlik, kabile asabiyesi, kan davası gibi davranışlar ve kız çocukların diri diri gömülmesi gibi vahşî bir hayatın sürdürüldüğü bir dönemdir. O, geldiğı dönemde doğruluk, nezaket, güvenilirlik, adalet, hoşgörü ve cömertlik gibi ahlâkî davranışlarıyla insanlara örnek olmuş, cahiliyye döneminin bütün özellikleri ile mücadele etmiştir. O, verdiği mücadele ve yaptığı faaliyetler neticesinde mükemmel kişiliğıyle **cahiliyye** olarak nitelendirilen bir dönemi kapatarak, yerine barış ve huzurun hakim olduğı yepyeni bir ortam oluşturmuştur. O, putperestliğin yerine tevhîdi, zulmün yerine adaleti, düşmanlığın

yerine kardeşliği, getirme gayreti içinde olmuş, toplumda barışın hakim olmasını hedeflemiştir.

Hz. Muhammed, insanlık için her yönüyle örnek alınması gereken bir önderdir. O, insanlığın numune-i timsali-dir. Hz. Peygamber'i örnek almak, her şeyden önce Allâh'ın emridir. Ona sırt çevirmek, Allâh'ın emrine isyandır. Hz. Peygamber'e karşı izhar edilen duygu ve hareket, aslında Allâh'a karşı da izhar edilmiş demektir. Kur'an-ı Kerim, yüksek meziyetlere sahip olan Hz. Peygamber'e itaati, Allâh'a itaatle eşdeğer tutmuş ve Allâh sevgisinin peygamber sevgisinden ayrılmayacağını belirtmiştir: *“Resule itaat eden Allâh'a itaat etmiş olur”*¹ ; *“(Ey Rasulüm) de ki: Eğer Allâh'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allâh da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allâh son derece bağışlayan ve esirgeyendir. De ki: Allâh ve Resulüne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki, Allâh kafirleri sevmez.”*² Bu ayet açık bir şekilde Allah'ın sevgisini kazanabilmenin ve günahlardan kurtulmanın en önemli basamağı olarak Hz. Peygamber'e itaati vurgulamaktadır. Fetih Suresinin şu ayetinde de bu husus ayrıca ifade edilmektedir. *“Ey Muhammed! Sana bîat edenler, ancak Allâh'a bîat etmişlerdir.”*³

Her sahada Hz. Peygamberi örnek alması gereken mü'minlerin, aynı zamanda onun yaşadığı hayatı çok iyi bilmesi gerekir. O, bir peygamber olarak devlet reisliğine kadar hayatın her basamağını yaşamış ve bu hususlarda örnek davranışlar sergilemiştir.

¹ Nisa, 4/80

² Âl-i İmrân 3/31-32

³ Fetih, 10

O, Peygamber olarak gönderilmesinin sebebinin güzel ahlaki tamamlamak olduğunu belirtmiştir. Kur'an ise “*şüphesiz sen yüce bir ahlak üzeresin*”⁴ ayetiyle onun ahlaki meziyetini ortaya koymuştur. Onun hayatı incelendiğinde görülecektir ki, o herkes için en mükemmel rehber, en güvenilir örnektir. İnsan, hangi konuda olursa olsun onun hayatında kendisi için alınması gereken mükemmel örnekler bulacaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim’de, “*Andolsun ki, Resulullah’da sizin için, Allah’a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok zikredenler için güzel örnekler vardır.*”⁵ buyrulmaktadır. Hz. Peygamberde kendisiyle ilgili olarak bir hadisinde şöyle demektedir: “*Ben Muhammed’im, Ahmed’im, Mukaffiyim (bütün peygamberlerin kendisine tabi olduğu ve Allah’a yönelten), Hâşirim (Allâh kullarını benim izimde toplayacak), tevbe nebisiyim ve rahmet peygamberiyim.*”⁶ Bir peygamber olarak o, hayatının her safhasında vahyin kontrolünde yaşamış, söz ve davranışlarıyla etrafındaki insanları eğitmiş, bedevi bir toplumdaki örnek bir nesil yetiştirmiştir.

Onun karakterini oluşturan en önemli özelliklerden biri de her türlü davranışını Allah için yapmasıdır. Nitekim o, “*sizden biriniz sevdiğini Allah için sevmiyor, buğz ettiğine de Allah için buğz etmiyorsa hakkı ile iman etmiş olmaz, buyurmaktadır.*”⁷ Kur'an’da onun bu mânâdaki ihlâsını; “Resulüm şüphesiz Kitabı sana hak olarak indirdik. O halde

⁴ Kalem 68/4

⁵ Ahzâb 33/21

⁶ Müslim, Fedâil, 126

⁷ Et-Tac, I/26

sen de dini Allâh'a has kılarak (ihlas) kulluk et.”⁸ ve “De ki: Ben dinimde ihlas ile ancak Allah'a ibadet ederim”⁹ ayetleri ile vurgulamaktadır.

O, tevhid mücadelesinde güzel öğüt ve hikmetten ayrılmamış, asla kaba ve sert olmamıştır. Kur'an, onun mücadelesinde, insanlarla olan ilişkilerinde eğer sert ve kaba bir davranış içerisinde olsaydı insanların onun etrafını boşaltacaklarını, onlara karşı halim ve yumuşak davrandığı için etrafında olduklarını vurgulamış¹⁰ ve şu ayetlerle de davetini nasıl yapması gerektiğini belirtmiştir: (Resulüm) “Sen, Rabbinin yoluna hikmek ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir”¹¹; “Nitekim, kendi içinizden size Kitab'ı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Rasül gönderdik”¹².

Hz. Muhammed, peygamberlerin sonuncusudur. Yüce Allâh, onu kıyamet gününe kadar gelecek bütün insanlara peygamber kılmıştır. İnsanlık için gönderdiği son ilahî mesajları içeren, ideal toplumun oluşması için uyulması gereken emir ve yasakları ihtiva eden Kur'an-ı Kerîm'i ona indirmiştir. Kur'an'da; “*Biz seni ancak (rahmetimizin) müjdecisi ve (azabımızın) korkutucusu olarak bütün insanlara peygamber gönderdik. Ne var ki insanların çoğu bunu bilmezler*”¹³ buyurularak onun bu özelliği vurgulanmıştır.

⁸ Zümer 39/2

⁹ Zümer 39/14

¹⁰ Ali-İmran, 3/109

¹¹ Nahl 16/125

¹² Bakara 2/151

¹³ Sebe 28.

O, bir müjdecî, bir uyarıcı olmasının yanında, bütün alemlere rahmet vesilesi olarak¹⁴ doğruluk rehberi Kur'an ve hak din ile gönderilmiştir.¹⁵ Bu sebeplerle o, bütün insanlar tarafından hayatın her safhasında önder edinilmesi, ferdî ve ailevî hayatta, sosyal münasebetlerde rehber tutulması gereken bir peygamberdir.

Hız. Muhammed, bütün müspet vasıfları ve insanî kıymetleri şahsında toplamış, tebliğ ettiği İslâm'ı engin bir ruh, büyük bir azim, tükenmez bir feragat, bitmeyen bir mücadele ve derûnî bir sadelik içerisinde yaşayarak insanlığın her sınıfına ışık saçmış, fiilen örnek olmuş bir önderdir.

Hız. Peygamber, insanlık için hayâtî önem taşımayan bir takım nazariyelerin, dinî merasimlerin tebliğcisi veya şeklî bir takım ibadet kurallarının yapılmasını isteyen bir peygamber değil, gerçek bir hayat önderidir. O, Allah'ın seçtiği ve yetiştirdiği bir kimsedir. O, Allâh tarafından bütün insanlığın önderi kılındığı içindir ki, insan hayatının bütün kademelerini tecrübe etmiş, insanlığın her sınıfına örnek olabilecek üstün bir hayat yaşamıştır.

O, bir yetim, ailesi için vefakar bir eş, şefkatli bir baba, iş yaptığı kimseler için dürüst bir tacir ve güvenilen bir ortakdı.

O, büyük bir fikir adamı, insanlığın yolunu aydınlatan bir mürşid ve iyi bir öğretmendi.

O, bütün yaşantısı ile en güzel örnekleri sunan bir erdem şelalesi ve varlığını Allâh'a yöneltmiş bir âbiddi,

¹⁴ Enbiya, 21/107

¹⁵ Fetih, 48/28

O, insanlığın bütün yoksulları ve gariplerine örnek olacak şekilde son derece sade bir hayat yaşamış, çocuk ile çocuk, büyük ile büyük, genç ile genç olmuş, herkesin derdini paylaşmış ve aynı zamanda da tebliğ ettiği dinin soyal adalet ilkelerini başarıyla tatbik etmiş ve uygulamış bir peygamberdi.

Görülüyor ki o, İslâm'ı yalnız tebliğ etmekle kalmayıp bizzat yaşadı ve yaşayışıyla İslâm dinini tebliğ ve tefsir etti. Bütün bu uygulamaları ve yaptıkları ile insanlık için, örnek alınacak bir önder oldu.

“Andolsun ki, Resulullah'da sizin için, Allâh'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allâh'ı çok zikredener için güzel örnekler vardır.”¹⁶

“Allâh'a ve Peygamberi Muhammed'e itaat eden, Allâh'tan saygı duyarak korkan, emirleri ve yasaklarına muhalefetten sakınanlar; mutluluğa erecek olanlar ancak onlardır.”¹⁷

Dünya ve ahiret saadetimiz için Allâh'ın elçisi olduğuna iman etmek, sevmek ve izinden gitmekle mükellef olduğumuz, yaratılmışların en şerefli, Hz. Muhammed'in yüce hayatından örnek alınması gereken davranış modelleri;

Hz. Peygamber, evinde güler yüzlü idi. Katiyyen kırıcı söz söylemez, aile fertlerini rencide etmezdi. Onlara karşı daima müşfik ve anlayışlı idi. Ev işlerinde zaman zaman ailesine yardımcı olurdu. Hz. Aişe'nin (r.a) onun hakkındaki şu rivayeti bunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

¹⁶ Ahzab 21.

¹⁷ Nûr, 52.

“Allâh’ın Peygamber’i ayakkabı tamir eder, elbisesini diker, koyun sağlar, ihtiyaçlarını kendisi görür, sizden birinizin, evinde çalıştığı gibi o da evinde çalışırdı.”¹⁸

Hız. Peygambere çocukluğundan itibaren on yıl gibi bir süre hizmet etmiş ve onun ailesinin bir ferdi gibi yaşamış bulunan Hız. Enes (r.a) de *“Ben çoluk çocuğuna, Hız. Peygamber’den daha şefkatli olan hiçbir kimseyi görmedim.”¹⁹* diyerek onun ailesine olan düşkünlüğünü ortaya koymaktadır.

İşte aile ilişkileri ile ilgili, çağları aşan mesajları; *“Sizin en hayırlınız, hanımlarına karşı sevimli ve anlayışlı olanlarınızdır.”²⁰* *“Hanımlarını dövenler, şüphesiz sizin hayırlılarınız değildir.”²¹*

Hız. Peygamberin bizzat kendisi ve ailesi, hep sadelik içerisinde yaşamıştır. Hiçbir zaman yanında yeterinden fazla para bulundurmamıştır. O, daima ihtiyaç sahiplerine Allah rızası için yardım ederdi. Kendisinden bir talepte bulunan kimseye imkânı olduğu halde bir defa olsun **“yok ve hayır”** dememiştir²². Sürekli olarak da şöyle öğüt verirdi: *“Fakirleri arayınız ve gözetiniz. Siz ancak fakirleriniz sayesinde yardım görür ve rızıklanırsınız.”*

Bir defasında Ebu Zer Gıfari (r.a) ile Medine sokaklarında gezerken Uhut Dağını göstererek, bu dağ altından olsaydı da insanlara infak etseydi, o kadar daha olsaydı onu da insanlara dağıtsaydı, kendisini ne kadar memnun edeceğini söyleyerek cömertliğini ortaya koymuştur.

¹⁸ M. Mesâbih, 5822.

¹⁹ M. Mesâbih, 5831.

²⁰ M. Mesâbih, 3261.

²¹ M. Mesâbih, 3262.

²² M. Mesâbih, 5805.

O, boğaz tokluğu için hiçbir insanın zillete düşmesini istemezdi. Yarın için hiçbir şey biriktirmez, muhtaçlara dağıtırdı²³. O, geniş imkanlar içerisinde mütevazı bir hayat sürer, fakat fakirlere yardımdan geri durmazdı. Kısacası o, cömertliğin en üstün noktasında idi.

Hz. Muhammed insanlarla olan muamelelerinde hep adil davranırdı. Kesinlikle zengin-fakir, kuvvetli-zayıf veya sınıf ayırımına yer vermezdi. Bir konuda hüküm verdiğinde, Allâh korkusuyla ürperir ve hep O'nun adâletini hatırlatırdı;

*“... Aranızda hüküm verilmesi için ihtilaflarınızı bana getiriyorsunuz. Biliniz ki ben de bir insanım, (Allâh'ın bildirmediklerini ben de bilmem) Sizden birinizin delilini diğerinden daha tatmin edici bir şekilde sunması mümkündür. Ben de dinlediğime göre hüküm veririm. Mü'min kardeşinin aleyhine olmak üzere lehine karar verdiğim kişi sakın ha o malı almasın. Zira (ona bu kararım) kıyamet gününde boynuna yükletilmiş olarak getireceği bir ateş parçası ayırmış oluyorum.”*²⁴

Bir defasında da kendisinden, ganimet malından bir bilezik çalmış, Kureys'in ileri gelen ailelerinden bir kadının, ailesinin soylu olması sebebiyle affedilmesi rica edilmişti. Bu rica karşısında şiddetle kükremitmiş, akşam namazının akabinde bu konu ile ilgili verdiği bir hutbede şöyle buyurmuştu;

“Sizden önceki toplumların helâke uğramalarının başlıca sebebi, sosyal nüfuzu olan büyüklerden biri hırsızlık

²³ M. Mesâbih, 3825.

²⁴ İbni Kesir, Muhtasar-ı Tefsir-i İbni Kesir, I/433; Riyaz'üs-Salihin Zulmün Haramlığı Babı, H. No: 220

*ettiğinde (veya benzeri bir suç işlediğinde) ceza tatbik etmemeleri, halk kesiminden biri hırsızlık ettiğinde, ona ceza tatbik etmeleridir.” Akabinde de suçu işleyenin kendi kızı bile olsa cezayı uygulayacağını bilmelerini söylemiştir.*²⁵

O, doğmadan önce babasını, altı yaşında iken annesini kaybetmişti. Annesinin ölümünden sonra, kendisine kol kanat geren ve bakımını üstlenen dedesinde vefat etmiş ve o de sekiz yaşında yetim kalmıştı. Daha çocuk denecek yaşlarda, gençliğinin ilk baharında nafakasını temin için çalışmaya başlamıştır.

O dilediği nimetler içinde yaşayabileceği halde dünyaya fazla rağbet etmemiş, fakir mü'minlere örnek olmak, onlara ruhî direnç kazandırabilmek için son derece sade yaşamıştır. Onun giydiği elbisesinden başka, ikinci bir elbise olmamıştır. O vefat ettiğinde zırhı, aldığı bir borç karşılığı, Medine'li bir Yahudi'de rehin olarak bulunuyordu.²⁶

H. Aîşe validemiz şöyle buyuruyor:

*“Allâh'ın Peygamberi bir günde, birbirini ardı sıra, iki defa arpa ekmeği ve zeytin yağı ile karını doyurmadan, bu alemde göçtü.”*²⁷

Aile fertleri de, onunla aynı sadelik içerisinde yaşıyorlardı. Ay geçer, evinde pişirilecek bir şey olmadığından ateş yanmazdı, su ve hurma ile yetinilirdi.²⁸

“Kim Allâh'a ve Peygamberine itaat ederse, işte onlar, Allâh'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerle, ger-

²⁵ Ebu Davut, Sünen. IV/130

²⁶ İbni Mace, Sünen, II/815, H. No:2437

²⁷ Tac, V/175.

²⁸ Tac, V/175.

çek doğrularla, şehitlerle ve iyi kişilerle beraber olacaklardır. Onlar ne iyi arkadaşlardır.”²⁹

O, hayatında hiçbir defa yalan söylememiş, vaadinden dönmemiş, verdiği söze riayet etmiştir. Bu şekilde davranmamayı münafıklık alâmeti olarak belirtmiştir.³⁰ Bunun içindir ki düşmanları tarafından dahi, **emin (güvenilir)** sıfatı ile anılmıştır. İslamiyeti kabul etmediği dönemde, baş düşmanı olan Ebu Süfyan, onun hakkında Bizans İmparatoru Heraklius tarafından sorulan sorulara, doğruluğunu ve sadakatini vurgulayarak cevap vermiştir.³¹ Daha genç yaşlarında dürüst bir ticaret ve vefakar bir ortaklık hayatı bulunan Peygamberimiz, bu hususta da en güzel örnekleri sergilemiştir.

“Bizi aldatanlar, bizim yaşayışımız üzerinde değildir.”³²

“Tehlikeyi doğrulukta görseniz de doğruluğu araştırınız, zira kurtuluş ancak ondadır.”³³

O bir eğitimci olarak yirmi üç senelik peygamberlik hayatında durmadan çalışmış, insanları Allâh'ın yoluna, hak ve adalete, gerçek eşitliğe ulaştırmak için; bulunduğu her fertle görüşmüş, topluluklara hitap etmiş, Medine, mes-cidini bir ilim ocağı haline getirmiştir.

Cahiliyye karanlığı içerisinde bulunan toplumunu, gerek öğretisi ve gerekse yaşantısı ile bilfiil örnek olarak irşat etmiştir. Daima sevdirmiş ve kolaylaştırmıştır. Hiçbir zaman zorlaştırmamış ve nefret ettirmemiştir. Yolunu takip

²⁹ Nisâ, 69.

³⁰ Riyaz'üs-Salihin, H. No: 688

³¹ Sahih-i Buhari, I/5-6

³² S. Tirmizî, H. No: 1315;

³³ Seçme Hadisler, 39

edenlere de aynı metodu tavsiye etmiş; “*Müjdeleyip sevdiniz, nefret ettirmeyiniz. Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz.*”³⁴ buyurmuştur.

Her çeşit sıkıntılara katlanmış, en ağır işkence hakaretlere maruz kalmış olan Hz. Peygamber, karşısına çıkan Mekke’nin ileri gelen müşriklerine zerre kadar taviz vermemiş, onların arzu ve isteklerine boyun eğmemiş, kendisine hak dini tebliğden vazgeçmesi karşılığında va’d edilen bütün dünyalık teklifleri de geri çevirmiştir.

“*Allâh’a yemin ederim ki, güneşi sağ elime, ayı da sol elime koyacak olsalar, Allâh İslâm dinini yayıncaya, ya da ben bu uğurda can verinceye kadar, İslâm dinini tebliğ etmekten vazgeçmem.*”³⁵

Bir komutan olarak onu savaş meydanlarında, bir taraftan dışı kırılmış, parçalanmış miğferi mübarek yüzünü kana boyamış bir halde ordusunun başında, bir taraftan da ordusunun başarısı için yüzünü secdeye kapamış Allah’a niyazda bulunurken görüyoruz.

O, rahmet olarak gönderildiğinin şuuru içinde, şifa kabul etmek istemeyen müşrikler için bile hayır talep ediyor ve Allah’a şöyle yakarıyordu;

“*Allâh’ın! Kavmimim doğru yola ilet. Günahlarımı bağışla. Çünkü onlar yaptıklarının farkında değildirler.*”³⁶

Mübarek dişleri kırıldığı, nurlu yüzü kana boyandığı, çok sevdiği amcasını kaybettiği ve ona yapılan gayri insanî muameleyi görenler, buna sebep olanlara beddua etmesini

³⁴ M. Mesâbih, 3722.

³⁵ Siretü İbn Hişâm, I/285.

³⁶ Şerhü’ş-Şifâ, I/237.

istenmiş ancak o: “Ben lânetçi olarak değil, rahmet olarak gönderildim”³⁷ buyurarak bu teklifi reddetmiştir.

Allah, (C.C) Fetih Suresinin ikinci ayetinde de Hz. Peygamberin gelmiş ve gelecek bütün günahlarının af edildiğini, üzerine olan nimetin tamamlandığını ve sıratı müstakime ulaştırıldığını buyurmasına rağmen, zikri, fikri daima Allah ile olan, O’na karşı kâmil bir teslimiyet içerisinde yaşayan daha âbid bir kimse bulunmaz. O, yapmış olduğu ibadetlerini devamlı yapar, ruh huzurunu, özellikle iki gözünün nuru dediği namazda bulurdu. Gece geç vakitlere kadar Allah’a ibadet ederdi. Hz. Âişe vâlidemiz şöyle anlatıyor:

“Hz. Peygamber bazı geceler ayakları şişinceye kadar namazda kıyamda dururdu. Ya Resulallah! Niçin böyle yapıyorsunuz? Halbuki Allahu Teâlâ, sizin geçmişteki ve gelecekteki günahlarınızı affetmiştir dedim. Şöyle buyurdu:

- Ya Aişe, ben Allah’a hakkı ile şükreden bir kul olmayayım mı?”³⁸

O bütün günahları affedilmiş olmasına rağmen Rabb’ine karşı daima boynu bükük bir halde tevbe ve istiğfarda bulunurdu. İnsanlara da tevbe etmeyi tavsiye eder şöyle buyururdu : “Ey insanlar Allah’a tevbe ediniz. O’ndan mağfiret dileyiniz. Hakikat ben, günde yüz defa tevbe ediyorum.”³⁹

Bütün işlerine Allâh’ın ismini anarak başlar “Allâh’ın adı anılarak başlanmayan her iş bereketsizdir”⁴⁰ buyurur-

³⁷ Tâc, V/32.

³⁸ R. Sâlihîn, H. No: 98.

³⁹ Riyaz’üs Salihin, H. No: 14

⁴⁰ Câmiu’s-Sagîr, II/92.

lardı. Her işini de, Allâh'a hamd ile bitirirdi. Yemek yerken, su içerken, yatarken, kalkarken, giyinirken, yolculuğa çıkarken, bütün işlerinde Allâh'a dua ve niyaz halinde olurdu.

Sık sık oruç tutardı, Şaban ayı olmak üzere Recep ve Muharrem aylarında oruç tutmayı çoğaltırdı. Ümmetine de oruç tutmayı emreder ve orucun, kötülüklerle karşı koruyucu bir kalkan olduğunu vurgulardı.

O “*sizin en hayırlılarınız ahlâkı en güzel olanlarınızdır*”⁴¹ buyurarak insanları güzel ahlâklı olmaya davet ediyordu. Güzel ahlâk onun getirdiği dinin ana amacı idi. Kendisini güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilmiş olarak vasfediyordu. Çünkü o; “*Güzel ahlâk Allah'ın yüce ahlâkıdır*” diyor ve Allah'a “*Allah'ım yaratılışımı güzel yaptığın gibi ahlâkımı da güzelleştir*”⁴² diye dua ediyordu. İnsanları da güzel ve faziletli şeylere davet ediyor, bizzat kendisi de bütün ahlâkî kıymetleri şahsında yaşayarak mü'minlere örnek oluyordu.

O, gerek kendisine risalet verilmeden önce ve gerekse daha sonra, kalp kırıcı bir söz ve davranışın sahibi olmamıştır. O, daima insanların gönüllerini almış, onlara tatlı sözler söylemiş ve herkese karşı güler yüz göstermiştir.

Sahabilerden Abdullah b. Haris onun hakkında :”*Ben Rasul-i Ekrem'den daha çok tebessüm eden bir kişi görmedim*”⁴³ demektedir.

Peygamberimize yıllarca hizmet eden ve onun yüce ahlâkına en yakından şahit olan Hz. Enes ise : “*On sene Hz.*

⁴¹ Secme Hadisler, 11

⁴² Seçme Hadisler, 9-10

⁴³ M. Mesâbih, 5829.

Peygamberin hizmetinde bulundum. Bana bir defacık olsun öf bile demedi. Yapmadığım bir iş için, niçin bunu yapmadın veya yaptığım bir iş için, niçin bunu yaptın şeklinde kırıcı bir ifade kullanmadı."⁴⁴ şeklinde onu vasfetmektedir.

O, insanlar arasında zengin – fakir, asıl – köle şeklinde bir ayırım yapmaz, yapılmasını da hoş karşılamazdı. Kendisine gelen insanlara da toplumdaki sosyal durumlarına göre davranmazdı. O, daima ; "... Hepiniz Adem'in çocuklarısınız. Adem ise topraktır...."⁴⁵ buyururdu.

O, kendisine hitap eden arkadaşları anamız babamız sana feda olsun diye söze başladıkları halde, onlarla olan ilişkilerinde farklı bir tavır sergilememiştir. Hiçbir arkadaşını kendisine hizmet ettirmemiştir. Onun huzuruna girdiğinde Peygamberin huzurunda bulunmaktan dolayı titremeye başlayan bir adama şöyle söylemişti: "*Arkadaş titreme! Ben bir melik değilim. Kureyşten, kuru ekmek yiyen bir kadının oğluyum.*"⁴⁶ Kendisini aşırı bir şekilde öven insanlara karşı da : "*Ey insanlar! Allâh'tan korkunuz. Şeytana uymayınız. Ben yalnız Abdullah'ın oğlu Muhammed'im. Allâh'ın kuluyum. Cenâb-ı Hak beni Peygamberliği ile şereflendirdi. Bana bundan fazlasıyla tazim göstermenizi istemem*"⁴⁷ sözleri ile mukabele de bulunmuştu.

Onu, Medine'de Hendek harbi esnasında hendek kazarken, Mescid-i Nebi yapılırken kerpiç taşıırken görüyoruz. Kendisinden bunları yapmamasını, onun için yük taşıyabi-

⁴⁴ M. Mesâbih, 5801.

⁴⁵ Seçme Hadisler, 90.

⁴⁶ Eş-Şifâ, s. 103.

⁴⁷ Asr-ı Saadet, O.R. Doğrul, II/925.

leceklerini söyleyenlere, yarın Ahiret'te kendi günahını da taşıyabilecek olup olmadıklarını sorar.

Kendisinde kibir olduğunu ileri sürerek onu üzmeye çalışanlara; “ *Ben eşeğe bindim. Çul hırka giydim. Koyun sağdım. Bunları kim yaparsa asla onda kibirden bir şey bulunmaz* ”⁴⁸ diyerek mukabelede bulunmuşlardır.

Bir gün arkadaşlarıyla bir sefere gittiklerinde konaklarlar. Bir koyun kesmek isterler. İçlerinden birisi ben koyunu keserim, diğeri ben yüzerim, bir üçüncüsü de ben pişiririm deyince, o da, bari ben de ateş için odun taşıyayım der. Siz zahmet buyurmayın, istirahat edin biz her şeyi yaparız denilince de, şöyle buyurmuşlardı: “*Görüyorum ki, siz beni aranızdan ayırmak istiyorsunuz. Fakat ben bu durumdan hoşlanmam. Şüphesiz Cenâb-ı Hak arkadaşları arasından ayrılanı sevmez.*”⁴⁹

Onun gönderilişinin yegane sebebi Allah'ın yarattıklarına karşı olan merhametidir. O alemlere rahmet vesilesi olarak gönderilmiş, bu sebeple de, Rahmet Peygamberi olarak anılmıştır. O, merhamet kaynağı idi. Kalbi bütün yaratılanlara karşı şefkat doluydu. Şöyle öğüt verirdi:

“*Can taşıyan her varlığa merhamette mükafât vardır.*”⁵⁰

“*Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.*”⁵¹

Onun merhameti, hayvanlara da şâmildi. Hayvanlara iyi muamelede bulunmaları hususunda insanları uyarır ve onlara karşı yapacakları muamelede Allâh'tan korkmalarını

⁴⁸ Seçme Hadisler, 90

⁴⁹ Muhammed'in Peygamberliği, Diyanet Yayını, s. 48.

⁵⁰ Tâc, V/17.

⁵¹ Tâc, V/18.

söyler, onları iyi beslemelerini emrederdi. Bir defasında devesine sert muamelede bulunan Hz. Aişe validemize:

*“Yumuşak davran. Yumuşaklık hangi şeyde bulunursa, o şeye güzellik verir.”*⁵² buyurmuştu.

Onun hayvan merhametinin hayvanlara tezahürünün bir örneğini de Abdurrahman b. Abdullah şöyle anlatmaktadır: *“Hz. Peygamberle bulunduğumuz bir askerî sefer sırasında (konakladık). Bir zaruret gereği (konaklama yerinden) ayrıldım. (Yuvasında) bir serçe kuşu gördüm. Yanında iki de yavrusu vardı. Yavrularını aldım. Yavrularını aldığım için serçecik etrafımda kanat çırpıp duruyorda. Bu durumu izleyen Allâh'ın Resulü geldi ve şöyle buyurdu:*

*- Yavrularını alarak bu kuşa kim acı verdi? Verin ona yavrularını.”*⁵³

O, sokakta oynayan çocuklara selam verir, onların hatırlarını sorar, onlarla latîfe eder, bazen de onların oyunlarına iştirak ederdi. Sevindirmek için, çocukları devesine bindirirdi. Enes b. Malik şöyle buyurur:

*“Peygamber efendimiz, biz çocukların arasına karışır ve güler yüzle bize latîfe ederdi. Hatta kuşu olan küçük kardeşime. (Ey Ebû Umeyr! Kuşçağız ne oldu?) diyerek latîfe ederdi.”*⁵⁴

Bütün acizlere ve zayıflara olduğu gibi, çocuklara karşı da kalbi sevgi ve merhametle dolu idi. Onlara hayır dualarında bulunurdu.

O, kendinden yaşça büyüklere karşı da saygılıydı. İnsanlara da yaşlılara iyi muamelelerde bulunmalarını ve say-

⁵² Tâc, V/58.

⁵³ Tâc, V/18-19.

⁵⁴ Tecrid XII/166.

gılı davranmalarını emrederlerdi. Mekke'nin fethi günü Hz. Ebû Bekir henüz Müslüman olmamış olan babası Ebû Kuhâfe'yi onun huzuruna getirince: “*Yâ Ebû Bekir! İhtiyara eziyet etmeseydin. Ben onun yanına gelirdim*” buyurarak en güzel saygı örneğini ortaya koymuştur.

Peygamberimizin dışında, şahsî düşmanlarına şefkat ve muhabbetle kucak açan ve onları affedebilen kaç insan vardır? O, kendisine suikast teşebbüsünde bulunan kişileri, Taif’de en acımasız muameleyi reva görenleri, kısaca bütün şahsî düşmanlarını affeden bir insandır.

O, Taif yolculuğu esnasında Taif’lilerin kendisine yapmış olduğu bütün eza ve cefayı görmemezlikten gelmiş, Taif Muhasarası esnasında bu durum kendisine hatırlatılıp da kendisinden Taif’liler aleyhine dua etmesi istenildiğinde, “Allah’ım onlara doğru yolu göster ve onları bize getir” diyerek dua etmiştir.

Asla kendine kötülük yapan birileri için beddua etmemiştir. O, çok sevdiği amcası Allah’ın Arslanı olarak bilinen Hz. Hamza’yı şehit eden ve onun çiğ olarak ciğerini yiyen Vahşi ve Hind’i bile affetmiş ve onlara karşı hiç bir husumet duygusu beslememiştir. O, hiçbir zaman şahsî duyguları için intikam peşinde koşmamıştır. Hz. Aişe validemiz onun bu yönünü şöyle dile getirmektedir: “... Hz. Peygamber kendi nefsi için katiyyen intikam almazdı...”⁵⁵

O, kuvvetli bir ordu ile Mekke’yi fethedince daha önce ona ve arkadaşlarına her çeşit kötülüğü reva gören insanlar endişeye kapılmışlar ve kendilerinden intikam alınacağı korkusuna kapılmışlardır. Fakat o, onlara dokunmamış,

⁵⁵ M. Mesâbih, 5817.

Kâbe'de yaptığı bir konuşma ile bu insanların hepsini affettiğini bildirmiştir.

Sonuç olarak H.z. Muhammed (SAS) Kur'an'ın da açık olarak ortaya koyduğu gibi her yönden örnek alınacak insan. Bu sebeple Onun örnek alınması gereken hususlarının, bir kısa yazı ile anlatılması da mümkün değildir. Çünkü Onun bütün tebliğ hayatı boyunca ortaya koymuş olduğu davranış örnekleri ve onların yorumlanması ciltler dolusu kitapları oluşturacak bir çalışmayı gerektirmektedir. Ancak Allah'ın huzurunda kendisini sıradan bir insan olarak gören, kendisine aşırı saygı gösterilmesini dinin dışında sayan, Mescidin içerisinde dışarıdan gelen insanların fark edemeyeceği kadar sade davranan, arkadaşları ile birlikte gülen, onlarla üzülen, onlar çalışırken onlarla çalışan, hiçbir kimseyi kendisine hizmet ettirmeyen, hatta zaman zaman insanlara yardım eden ve insanlara hizmet eden onların efendisidir buyuran, hiçbir insanın velev ki kendi soyundan da olsa Allah huzurunda bir farklılığının olmadığını vurgulayan o Yüce Peygamberin yolundan gitmek onun yaşantısını tam olarak özümlemekle ve onu anlamakla mümkün olacaktır. Onu özümlemek onun davranışını hayat mihenkî olarak düstur edinmek, bütün insanlarla olan ilişkilerimizde sade ve saygılı, onlara değer vermek ve yaratılan her şeyi Yüce Yaratıcı'nın bir emaneti olarak görmekle mümkün olacaktır.

HZ. PEYGAMBERDE SEVGİ

Sevgi; Sevme duygusu, bir kimseye veya bir şeye sevgi besleme hissi. Sevgi, insanlara yaratılış verilen ve doğuşla kazanılan doğal bir duygudur. Sevgi, en geniş anlamıyla “İnsanları birbirine yaklaştıran olumlu ve iyi duyguların tümü” olarak tanımlanabilir. Sevgi, topluma huzur ve barış getiren birleştirici bir unsurdur. Kur'an, sevgi üzerinde durmakta, inananları gönlü sevgi ile dolu olan kimseler olarak tanımlamaktadır. Sevgi'nin karşıtı olan kin ve düşmanlığı ise küfür özelliği olarak değerlendirmektedir. “Ve kalplerinin arasını sevgi ile birleştirdi. Yoksa, yeryüzünde ne varsa hepsini harcasaydın, yine onların kalplerini birleştiremezdin. Fakat Allah, onların arasını sevgi ile birleştirdi...”⁵⁶

Sevgi, üzerine uzun yazılar, romanlar, şiirler ve övgüler yazılabilecek bir olgudur. Bütün varlığın temelinde ol-

⁵⁶ Enfâl, 63

duğu gibi sevginin özü ve kaynağında da, Allah vardır. O, kullarını çok seven ve çok bağışlayandır.⁵⁷ O, “Vedût” dur; çok seven ve çok sevilendir. Yaratılan bütün varlıklar O’nun sevgisi üzerine yaratılmıştır. Büyük-küçük bütün varlıklar O’nun birliğine ve yüceliğine delil olduğu gibi, yarattıklarına yaptığı karşılıksız ihsânı da O’nun kullarına sevgisinin ispatıdır. Sevgiden neler ortaya çıkmamıştır ki ! O’nun sapmış ve sadece hedonist bir şekilde arzularına göre hayatını yaşamaya çalışan kullarını kurtarmak için peygamberler göndermesi sevgi bir tezahürü değil midir? Defalarca isyan etmelerine rağmen, her seferinde gönderdiği peygamberlerle İsrail Oğullarını kurtarmasının sebebi de yine sevgi değil midir ? Hz. Peygamberin son peygamber olarak bir sevgi, bir rahmet peygamberi olarak gönderilmesi de yine O’nun kullarına olan sevgisinin tezahürüdür. Bu sebeple şair şöyle demektedir;

Muhabbet’ den Muhammed oldu hasıl,
Muhammed’siz muhabbetten ne hasıl.

Sevgi Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s)! O, tebliğinin ve davetinin temeline sevgiyi yerleştirmiş, gönüllere sevgi sözcükleri ile yerleşmiştir. Onun oluşturduğu sevgi seli etrafındakileri öyle sarmıştır ki; Medine’de yapılan Uhuvvet (kardeşlik) anlaşması temelini de sevgi oluşturmuştur. O (s.a.s.), Mutlak Sevgi olan Allah sevgisini imanının merkezine oturtmuştur. Ebû Rezîn el-Akîl, kendisine: “Ey Allah’ın elçisi, iman nedir?” diye sorunca: “Allah ve Resulünün, sana, her şeyden daha sevgili olmasıdır”⁵⁸ bu-

⁵⁷ Burûc, 85/14

⁵⁸ Ahmed bin Hanbel, Müsned, IV/11

yurmuştur. Yine sevgi ile iman arasındaki ayrılmaz bağı şu şekilde vurgulamıştır: “Hiçbiriniz, Allah ve Resulü, kendisine her şeyden daha sevgili olmadıkça iman etmiş olmaz.”⁵⁹ “Kul beni ailesinden, malından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz.”⁶⁰ “İman ipinin (kulpunun) en güçlüsü, Allah için dostluk ve Allah için düşmanlıktır. Yine Allah için sevmek ve Allah için nefret duyup buğzetmektir.”⁶¹ “Kişi, dostunun dini üzeredir. İnsan kiminle dostluk kurduğuna dikkat etsin!”⁶² Allah’da (cc) iman-sevgi arasındaki bu bağlamı ayetlerde şöyle vurgulamaktadır. “Müminlerin, Peygamberi kendi varlıklarından çok sevmeleri gerekir...”⁶³; “De ki: 'Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, kesâda uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Resulünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin...”⁶⁴ Yine bir başka ayette Allah (cc); “Rahman, iman edip sâlih amel işleyenler için (gönüllere) bir sevgi koyar.”⁶⁵ hükmü ile iman edenler ile ilgili insanların gönlünde bir sevgi oluşturacağını bildirmektedir. Hz. Peygamber de bu bağlamda; “Allah bir kulu sevince, Cebrail’i çağırıp: 'Ben falanı sevdim, sen de sev!’” der. Cebrail de onu sever. Sonra onun için yer hakkında kabul konulur (insanlar da onu severler).” buyurmaktadır.

⁵⁹ Nesâî, İman 2-4; İbn Mâce, Fiten 23; Ahmed bin Hanbel, IV/11

⁶⁰ Müslim, İman, 69,

⁶¹ Süyûtî, el-Câmiu’s-Sağîr, I/69.

⁶² Ahmed bin Hanbel, XI/178

⁶³ Ahzâb, 33/6

⁶⁴ Tevbe, 9/24

⁶⁵ Meryem, 19/96

Onun sevgisi öyle bir sevgi idi ki; ona, kendisine ve yakınlarına yapılan bütün kötülükleri unutturacak kadar engindi. Bedir'de, babası, amcası ve kardeşi öldürülen Ebu Süfyan'ın eşi Hind, intikam hırsı ile iyi mızrak ve ok kullanan Vahşi'yi H.z. Hamza'yı öldürmek üzere sayısız va'dlerle kiralamıştır. Vahşi, savaş boyunca H.z. Hamza'yı kollamış bir boşluğunda arkasından mızrakla şehit etmiştir. Durumu haber alan Hind, hiçbir insan bedenine yapılamayacak şeyleri H.z. Hamza'nın cansız bedenine yapmış ve ciğerini çıkararak dişlemiştir. Allah'ın Resulü bu yapılanlara çok üzölmüş ve "Ey Hamza! Sana bunu layık görenler cezasını bulacaklar, intikamın alınacak" demiştir. Mekke Fethinden sonra geçmişinden mahcup olan, özellikle H.z. Hamza'nın şahadeti ile ilgili yaptıklarından utanan Vahşi, Müslüman olmak istemesine rağmen çekindiğinden Peygamberin huzuruna çıkamamıştır. Durum H.z. Peygambere bildirildiğinde, Uhut'ta söylediklerini unutmuş, gönlünde daima açık olan sevgi gülleri ile H.z. Hamza'yı hatırladığında devamlı yaşaran ağlayan mübarek gözleri, bu defa da Vahşi'nin İslam dinine girişine gülümsemiştir. Aynı hoşgörü ve sevgiyi İslam'ı kabul eden, H.z. Hamza'nın ciğerini yiyen Hind'e de göstermiştir. Hatta biat alınırken "çocuklarınızı diri diri öldürmeyeceksiniz" emrini tebliğ ettiğinde, Hind'in çocuklarımız zaten Bedir'de öldü, öldürecek çocuk mu bıraktın şeklindeki şakasına da gülümseyerek karşılık vermiştir.

Ondaki sevgi birlik beraberlik göstergesidir, imandır, imanın tadını almaktır, ölçölü olmaktır, Allah ve Resulü ile

birlikteliktir, rahmettir. Onun ölümsüz sözlerinden sevgi sözcükleri;

“Kişi sevdiği ile beraberdir.”⁶⁶ Beraber olmanın en kazançlı olduğu sevgi ise tabii olarak Allah’a ve ona karşı duyulan sevgidir. Onun sevgisi öyle bir sevgidir ki, Allah’ın bizi sevmesinin sebebi de o sevgiye bağlıdır. Gerçek iman bu sevgiyle gerçekleşir. “Bir kişi, beni anne ve babasından daha fazla sevmedikçe iman etmiş olmaz.”⁶⁷ “Kişi, Allah ve Resulünü, o ikisi dışında kalan her şeyden daha çok sevmedikçe imanın tadını bulamaz.”⁶⁸ “Varlığım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız.”⁶⁹

O, inananlar arasındaki sevgiye önem vermiş, onun yerleştirdiği sevgi ile düşmanlık dolu kalpler yumuşamış, bir birini ilk defa tanıyan insanlar o sevginin bir tezahürü olarak kardeşlik anlaşmasında bulunmuşlardır. Öyle bir kardeşlik anlayışı ki, kendi malının yarısını ona verecek kadar, din kardeşi kabul ederek kucak açtığı insanı kendine mirasçı kabul edecek kadar. O, bu kardeşliği açıklarken iki elinin parmaklarını birbiri arasına geçirip kenetlemiş, “Mü’minin mü’mine karşı durumu (bağlılığı), bir parçası diğer parçasını sımsıkı kenetleyip tutan binâ gibidir.”⁷⁰ buyurmuştur. Onun sevgi ortamında yetişen “Mü’minler bir-birini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu

⁶⁶ Buhâri, Edeb 96, Müslim, Birr 161, 165

⁶⁷ Buhâri, İman, 14

⁶⁸ Buhâri, İman, 21

⁶⁹ Kütüb-i Sitte Terc. X/133

⁷⁰ Buhâri, Salât 88, Mezâlim 5; Müslim, Birr 65;

zaman, diğer organlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar.”⁷¹

O yine inananlar arasındaki sevgi ortamı ile ilgili olarak şöyle buyurmaktadır ; “Amellerin en faziletlisi Allah için sevmek, Allah için buğzetmektir.”⁷² “Sizden biriniz kendisi için sevip arzu ettiği şeyi din kardeşi için de sevip arzu etmedikçe (gerçek anlamda) iman etmiş olmaz.”⁷³ “Müslüman, Müslüman’ın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir Müslümandan bir sıkıntıyı giderirse, Allah o kimsenin kıyâmet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim bir Müslüman’ın ayıp ve kusurunu örterse, Allah da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter.”⁷⁴ “Birbirinizle hasetleşmeyin. Almayacağınız bir malın fiyatını müşteri kızdırmak için arttırmayın. Birbirinize kin ve nefret beslemeyin. Birbirinize darılıp yüz çevirmeyin. Birinizin satışı üzerine başka biriniz satış yapmasın. Ey Allah’ın kulları, böylelikle kardeş olun. Müslüman, Müslüman’ın kardeşidir. Ona zulüm ve haksızlık yapmaz, yardımını kesmez ve onu hakir görmez. -Peygamberimiz üç defa göğsüne işaret ederek buyurdular ki- Takvâ buradadır. Müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi, bir kimseye şer olarak yeter. Her Müslüman’ın kanı, malı ve ırzı başka Müslüman’a haramdır.”⁷⁵

“Sakın zanna yer vermeyin; zira zan, sözlerin en yalandır. Tecessüs etmeyin (gizli kusurları araştırmayın), reka-

⁷¹ Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66

⁷² Ebû Dâvud, III/ 4599

⁷³ Buhârî, İman, 13.

⁷⁴ Buhârî, Mezâlim 3;

⁷⁵ Buhârî, Edeb 57; Ebû Dâvud, Edeb 47;

bet etmeyin, hasetleşmeyin, birbirinize buğz etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları, Allah'ın emrettiği şekilde kardeş olun. Müslüman Müslüman'ın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu mahrum bırakmaz, onu tahrik etmez. Kişiye kötülük olarak, Müslüman kardeşini hakir görmesi yeterlidir. Her Müslüman'ın canı, malı, kanı ve ırzı diğer Müslümanlara haramdır. Allah sizin görünüş ve kalıplarınıza bakmaz, fakat kalplerinize ve amellerinize bakar. Sakın ha, birbirinizin satışı üzerine satış yapmayın. Ey Allah'ın kulları kardeş olun. Bir Müslüman'ın kardeşine üç günden fazla küsmesi helâl olmaz.”⁷⁶

Onun sevgi ortamında eğitilen insan, kendisine yapılmasını istemediği şeyleri başkası için de yapmaz. Din kardeşine her ortamda yardım eder. “Din kardeşin zalim de olsa, mazlum da olsa ona yardım et.” Bir adam: “Yâ Resulüllah! Kardeşim mazlumsa ona yardım edeyim; ama zalimse nasıl yardım edeyim, söyler misiniz?” dedi. “Onu zulümden alıkoyar, zulmüne engel olursun. Şüphesiz ki bu ona yardım etmektir” buyurdu.⁷⁷

“Bir kul, bu dünyada başka bir kulun ayıbını örterse, kıyamet gününde Allah da onun ayıbını örter.”⁷⁸ “Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların zarar görmediği kimsedir. Muhacir ise, Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak duran kimsedir.”⁷⁹ “(Ancak) Allah için seven, Allah için buğz eden/nefret duyan, Allah için veren ve Allah için sıkı-

⁷⁶ Buhârî, Nikâh 45, Ebû Dâvud, Edeb 40;

⁷⁷ Buhârî, Mezâlim 4;

⁷⁸ Müslim, Birr 72; Ebû Dâvud, Edeb 38;

⁷⁹ Buhârî, İman, 10.

lık yapıp vermezlik yapan kişi imanını kemale erdirmiş, olgunlaştırmıştır.”⁸⁰

Onun sevgisinde de nefretinde de ölçü vardır. “Sevdiğini ölçülü sev; bir gün düşmanın olabilir. Sevmediğine de ölçülü buğz et; bir gün dostun olabilir.”⁸¹ Eğer ölçüyü kaybedip sevdiğin kimseye sırlarını açarsan, yarın onları başkasına anlatabilir ve seni küçük düşürebilir. Aynı şekilde sevmediğin kimse hakkında çok kötü şeyler söyler veya yaparsan, yarın dost olma şansınız olduğunda bir birinize bakamayabilirsiniz. Yine bu bağlamda onun ölümsüz sözleri davranışımıza yön verecektir. “Birbirinizle kinleşmeyin, haset etmeyin, birbirinizden yüz çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları kardeş olunuz...”⁸² “Bir kişiye, Müslüman kardeşine hakaret etmesi kötülük olarak yeter.”⁸³ Sevgi ortamı ve dostluk onun mesajlarında hep Allah içindir. Çünkü dost veya sevilen kimse insanı farklı yönlerle de sevk edebilir. Biliyoruz ki birçok yanlış davranışın temelinde yanlış arkadaşlıklar ve dostluklar bulunmaktadır. Onun dostluk sevgisinin ölçüleri; “İman ipinin (kulpunun) en güçlüsü, Allah için dostluk ve Allah için düşmanlıktır. Yine Allah için sevmek ve Allah için nefret duyup buğz etmektir.”⁸⁴ “Kişi, dostunun dini üzeredir. İnsan kiminle dostluk kurduğuna dikkat etsin!”⁸⁵

“Allah (cc) buyuruyor ki: ‘Benim Celâlim adına birbirini sevenler var ya! Onlar için orada öyle minberler vardır

⁸⁰ Tâc, V/ 78

⁸¹ Tirmizî, Birr 60

⁸² Buhârî, Edeb 57; Müslim, Birr 23.

⁸³ Müslim, 1, 32

⁸⁴ Süyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, I/69.

⁸⁵ Ahmed bin Hanbel, XVI/178

ki, peygamberler ve şehitler bile onlara gıpta ederler.”⁸⁶ “Allah’ın kulları arasında bir grup var ki, onlar ne peygamberlerdir, ne şehitlerdir. Üstelik kıyamet günü Allah katındaki makamlarının yüceliği sebebiyle peygamberler ve şehitler onlara gıpta ederler.” Orada bulunanlar sordu: ‘Ey Allah’ın Resulü, onlar kimdir, bize haber verir misin?’ “Onlar, aralarında kan bağı ve dünya menfaati için birbirlerine bağlı olmadıkları halde, Allah’ın nuru (Kur’an) adına birbirlerini sevenlerdir. Allah'a yemin ederim ki, kesinlikle onların yüzleri nurdur. Onlar bir nur üzeredirler. Halk korkarken onlar korkmazlar; insanlar üzüldürken onlar üzülmezler.” Ardından da şu ayeti okudu: “İyi bilin ki, Allah’ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir. (Yûnus, 62)”⁸⁷

Sevgi onun varlık sebebi idi. Çünkü Allah güzeldi ve güzeli severdi.⁸⁸ O da bu güzelliğe ulaşmak, O’nda fena olmak için Allah’a duasında; “Allah’ım! Seni sevmeyi, Seni seveni sevmeyi ve Senin sevgine beni yaklaştıracak şeyi sevmeyi bana nasip et. Senin sevgini bana kendimden, ailemden ve (sıcak ve hararetle günde) soğuk sudan bana daha sevimli kıl.”⁸⁹ demekteydi.

Mutlak sevgi! O, mutlak sevgiyi istemekteydi. Çünkü onun kutlu sözlerinde mutlak sevgiye kavuşanlar bütün insanlığın sevgisine kavuşmaktaydı; “Allah bir kulu sevince, Cebrâil’i çağırıp: 'Ben falanı sevdim, sen de sev!’” der. Cebrâil de onu sever. Sonra onun için yer halkında kabul

⁸⁶ Kütüb-i Sitte Terc. X/139

⁸⁷ Kütüb-i Sitte Terc. X/142

⁸⁸ Müslim, İman 147; Ahmed bin Hanbel, IV/133, 134, 151

⁸⁹ Tirmizî, Deavât 72, 73

konulur (insanlar da onu severler).”⁹⁰ “Kim Allah için tevâzu ederse Allah onu yükseltir. Kim de kibirlenirse Allah onu alçaltır. Kim Allah'ı çok zikreder, anarsa, Allah onu sever.”⁹¹ “Allah bir kulunu sevdi mi onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli, yürüyen ayağı olur. Bu kul Allah'tan bir şey dilese dileği kabul edilir. Allah'a sığındığında da Allah onu korur. Allah, velisine düşman olan kimselere harp ilân eder.”⁹² “Kim, insanların kızması pahasına Allah'ı dost edinmekle O'nu razı ederse Allah, o kimseyi insanların nazarında yüceltir. Kim de Allah'ın gazabına rağmen insanları razı ederse, artık onu Allah'ın azabından hiçbir şekilde kurtarmak mümkün olmaz.”⁹³

O, bir defasında torunu Hz. Hasan'ı öpmüştü. O sırada yanında bulunan Akra İbn Hâbis; “Benim on tane çocuğum var, onlardan hiç birini öpmedim” dediğinde, ona hayretle bakıp: “Merhamet etmeyen kimseye merhamet olunmaz” buyurmuştur.⁹⁴ Yine bir defasında bedevîlerden bir grup onun huzuruna gelmişti. Ona, “Siz çocuklarınızı öpüyor musunuz?” diye sormuşlar, o da, “Evet” buyurmuş, onların; “Fakat biz, Allah'a yemin ederiz ki, onları öpmüyoruz” dediklerinde, “Allah sizin kalplerinizden merhamet duygusunu çıkarıp almışsa, ben ne yapabilirim ki!” buyurmuştur.⁹⁵

Onun sevgisi sadece inananları değil bütün insanlığı kuşatmıştı. Bir Yahudinin cenazesi geçerken ayağa kalktığı anda kendisine müdahale eden Sahabeye, Yahudi de olsa

⁹⁰ Buhârî, Edeb. 41; Müslim, Birr, 157.

⁹¹ İbn Mâce, Zühd 16

⁹² Buhârî, Rekaik 38; İbn Mâce, Fiten 16

⁹³ Tirmizî, Zühd 64

⁹⁴ Buhârî, Edeb 18; Ebû Dâvud, Edeb 145;

⁹⁵ Müslim, Fezâil 164;

sonuçta o da bir insandır buyurarak anlamlı bir mesaj vermiştir. Mekke'nin fethi günü Hz. Ebû Bekir, henüz Müslüman olmamış olan babası Ebû Kuhâfe'yi huzuruna getirdiğinde; *“Yâ Ebu Bekir! İhtiyara eziyet etmeseydin. Ben onun ayağına giderdim”* buyurarak en güzel sevgi ve saygı örneğini ortaya koymuştur. Kalbi bütün yaratılanlara karşı şefkat dolu olduğundan “Can taşıyan her varlığa merhamette mükafat vardır.”⁹⁶ buyurmuştur.

Onun merhameti sevgisi sadece insanlara değil hayvanlara da şamildi. Hayvanlara iyi davranmaları hususunda insanları uyarır ve onlara karşı davranışlarında Allâh'tan korkmalarını söyleyerek onları iyi beslemelerini emrederdi. Abdurrahman b. Abdullah şöyle anlatmaktadır: “Hz. Peygamberle bulunduğumuz bir askerî sefer sırasında (konakladık). Bir zaruret gereği (konaklama yerinden) ayrıldım. (Yuvasında) bir serçe kuşu gördüm. Yanında iki de yavrusu vardı. Yavrularını aldım. Yavrularını aldığım için serçecik etrafımda kanat çırpıp duruyordu. Bu durumu izleyen Allah'ın Resulü geldi ve şöyle buyurdu: - Yavrularını alarak bu kuşa kim acı verdi? Verin ona yavrularını.”⁹⁷ İnsanlık tarihinde şahsî düşmanlarına karşı şefkat ve sevgi gösterisinde bulunarak onları affedebilen onun dışında kaç insan sayabiliriz? Kendisine suikast teşebbüsünde bulunanları, Taif’de en acımasız şekilde uğurlayanları bu sevgi seli ile alt etmiştir. Taif kuşatıldığında geçmiş kendisine hatırlatılıp da kendisinden Taif’liler aleyhine dua etmesi istenildiğinde, “Allah’ım onlara doğru yolu göster ve onları bize getir”

⁹⁶ Tâc, V/17.

⁹⁷ Tâc, V/18-19.

diyerek dua etmiştir. H.z. Aişe validemiz "... H.z. Peygamber kendi nefsi için katiyen intikam almazdı..."⁹⁸ buyurarak onun sevgisinin bu yönünü dile getirmiştir.

Sonuç olarak H.z. Peygamber (SAS) sevgiye çağırın, sevgiyi yaşayan, sevgiyi yayan ve mutlak sevgide buluşmayı isteyen bir sevgi elçisiydi. Kur'an ayetleri onu anlatırken bu özelliklerine dile getirerek, ona tabi olanların ve onu sevenlerin Allah'ın sevgisini kazanacaklarını vurgulamıştır. Onun yaydığı sevgi seli yıllarca bütün insanlığa sevgi ve şefkat kanatlarını açmıştır. Bu sevgi selinin içinde Sahabelerden başlayarak devam eden silsilede sayısız sevgi insanları yetişmiştir. Hasan Basriler, İmam Şibliler, İbrahim Ethemler, Mevlanalar, Yunuslar, Hacı Bektaşlar, Hacı Bayramlar, Ahmet Yeseviler, Kumral Dedeler, Edebaliler, Ahi Evranlar, Akşemsettinler, Ebu'l Vefalar ve ismini sayamayacağımız nice büyükler hep onun sevgi yağmuru ile ıslanmışlar, onun sevgisi ile yanmışlardır. Kısacası Onun sevgi mesajı Yunus Emre'nin dili ile şöyle ifadesini bulmuştur. "Ben gelmedim dâvi için, Benim işim sevi için, Gönüller dost evi için, Gönüller yapmaya geldim."

⁹⁸ M. Mesâbih, 5817.

HZ. PEYGAMBER'İN EĞİTİMCİLİĞİ

Din, akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı ve güzel olan şeylere götüren ilahî bir kanundur. Eğitim ise; genel olarak kişinin zihnî, bedenî, duygusal, toplumsal kabiliyet ve davranışlarının istenilen doğrultuda geliştirilmesi veya ona bir takım amaçlara dönük yeni kabiliyetler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmalardır.⁹⁹ Bu anlamda, din ile eğitim arasında önemli bir bağ vardır. Hz. Adem'den başlayarak insanlık tarihi boyunca gönderilen bütün Peygamberler Allah'tan aldıkları bilgilerle insanlığı eğiterek doğruya ve güzele yönlendiren eğitimcilerdir. Bu kutlu eğitim elçileri, gönderildikleri toplumları yaptıkları tebliğ ve ortaya koydukları örnek davranışları ile eğiterek iyiye ve güzele davet etmişlerdir.

Allah'ın (cc) insanlığa gönderdiği bu kutsal eğitim halkalarının sonuncusu, Hz. Muhammed (sas)' dir. Ona

⁹⁹ Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, Ankara, 1989, 2

vahyedilen ilk emir, “oku” hükmü ile başlamaktadır. Ona indirilen Son Mesaj olan Kur'an'ın birçok ayeti bilgi ve eğitime yönelik hükümler içermektedir. Onun ana görevi ayetlerden birinde; “Nitekim, Biz size, ayetlerimizi okuyacak, sizi her kötülükten arındıracak, size kitabı ve hikmeti öğretecek ve bilmediklerinizi bildirecek aranızdan, bir Peygamber gönderdik.”¹⁰⁰ şeklinde açıklanmaktadır. O, gönderiliş amacına uygun olarak ahlaki yaşantısı, davranışları, ibadeti, konuşması, ikili ilişkileri ile mükemmel bir rehber ve güvenilir örnek olarak toplumunu eğitmiştir.

İyi bir eğitimci, eğittiği kişilere her konuda iyi örnek olduğunda verdiği eğitiminden fayda sağlar. Kendi yapmadığı davranışları, başkasından isteyen bir eğitimcinin eğittiği kimseler üzerinde ciddi etkisi olmaz. H.z. Peygamberin (sas) yaşayarak ve yaşatarak verdiği eğitim, hak-hukuk tanımayan, insani özellikleri kaybolmuş, elleri ile yonttukları taş-ağaç parçalarını ilahlaştıran, kendi öz çocuklarını dahi diri diri mezara gömecek kadar kalpleri kararmış bulunan insanlardan, bütün insanlığın örnek alabileceği insanlar çıkarmıştır.

Onun eğitimciliği güzel öğüt ve hikmet temelinde, insanlara asla sert ve kaba davranışlar sergilemeyen, zorlaştırmayan, korkutmayan, aksine; müjdeleyen ve kolaylaştıran bir üslup içermektedir. Kur'an, onun eğitim prensiplerini şu ayetlerde ortaya koymaktadır; “Allah'ın rahmetinden dolayı, sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onlara mağfiret dile, iş hakkında onlara

¹⁰⁰ Bakara, 2/151

danış, fakat karar verdin mi Allah'a güven, doğrusu Allah güvenenleri sever.”¹⁰¹ (Resulüm) “Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir”¹⁰²; “(Ey Resulüm) Sen öğüt ver! Esasen sen sadece bir öğütçüsün. Sen, onlara zor kullanacak değilsin.”¹⁰³ “...Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez...”¹⁰⁴

Kendisi ümmi olan Hz. Peygamber, ilme, eğitim ve öğretime çok önem vermiştir. 23 yıllık risalet hayatında bilgi, öğrenim, öğretim, önemli yer bulmuş, hadislerinde de sık sık bu konular teşvik edilmiştir. Onu okuma-yazma bilmeyen bir topluluğa “Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber olarak göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur.”¹⁰⁵ “Ben, zaten bir muallim olarak gönderildim.”¹⁰⁶ “Âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler miras olarak para pul bırakmazlar; ilim bırakırlar.”¹⁰⁷ Buyurarak gönderildiği toplumu eğitmiştir.

Mekke Döneminde, Dârü'l-Erkam'ı bir eğitim-öğretim merkezi olarak kullanmış, burada yeni Müslüman olanlara Kur'an'ı okumuş, dini bilgiler vermiş, verdiği bilgilerin pratik hayatta kullanışlarını uygulayarak öğretmiştir. Akabe Biatları ile İslam'ı kabul etmiş olan Medine'li Müslümanların eğitilmeleri için Mus'ab B. Umeyr'i Medine'ye

¹⁰¹ Ali-İmran, 3/159

¹⁰² Nahl 16/125

¹⁰³ Gaşiye 88/21-22

¹⁰⁴ Bakara 2/185

¹⁰⁵ Cuma, 62/2-3

¹⁰⁶ Kütüb-i Sitte, İ. Canan, 1/428.

¹⁰⁷ Kütüb-i Sitte, İ. Canan, 1/428.

öğretmen göndermiştir. Hicretten sonra da, bir ibadet mahalli olmasının dışında eğitim-öğretim merkezi olarak Mescid-i Nebevî'yi inşa etmiştir. Mescid'in bitişiğinde de “Suffe” olarak anılan mekanı ilk düzenli eğitim merkezi haline getirmiştir. Suffe, daha sonraki dönemlerde camilerin bitişiğinde yapılan medreseler için de bir model oluşturmuştur.

Onun eğitimciliğinin Mekke döneminde Dar'ül-Erkam'ın, Medine döneminde ise Suffe'nin büyük önemi vardır. Suffe'ye gelen Sahabeler burada kalarak, ilim tahsili ile meşgul olmuşlardır. H.z. Peygamberi dinlemişler, vahyolan ayetleri ve söylenen hadisleri ezberlemişlerdir. Kur'an ayetlerini yazarak kayda geçirmişler, eğitim ve öğretim ile meşgul olmuşlardır. Resulüllah (s.a.s) onların eğitimi ile bizzat ilgilenmiş, burada eğitim alanlara Kur'an ve yazı yazmayı öğretmek üzere görevlendirmeler de yapmıştır. Hatta Bedir savaşında esir olan Mekke'li müşriklerden okuma-yazma bilenleri, on Müslüman'a okuma-yazma öğretme karşılığında serbest bırakmıştır.

Onun (s.a.s) ilim ve eğitime verdiği önem şu hadislerinde anlamını bulmuştur; “Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir.”¹⁰⁸ ; “Şu iki kişiden başkasına gıpta edilmeye değmez: İlki Allah'ın kendisine ihsan ettiği malı O'nun yolunda sarfeden kimse. Diğeri de, Allah'ın kendisine ihsan ettiği ilim ve hikmetle hükmeden ve onu başkasına da öğreten kimse.”¹⁰⁹ ; “Kim ilim aramak dü-

¹⁰⁸ Ebu Davud, Vitr, 14

¹⁰⁹ Buhari, Zekat, 5

şüncesiyle bir yola düşerse, Allah o ilim sebebi ile onun cennete giden yolunu kolaylaştırır.”¹¹⁰

O (s.a.s), bilginin şekline, mekanına bakılmaksızın alınmasını tavsiye etmiş, “İlim çinde bile olsa alınız” , “İlim Mü’minin yitik malıdır, onu nerede bulursa alır”¹¹¹ buyurmuştur. Sahâbe’nin Arapça dışındaki yabancı dilleri öğrenmesini de teşvik etmiştir. Zeyd b. Sâbit onun bu teşviki üzerine İbrânîce ve Süryânîce öğrenmiştir.¹¹²

O (sas), eğitimde kadın-erkek ayrımını gözetmemiştir. Gerek kendisi, gerek annelerimiz; eşleri aracılığı ile erkeklerin yanı sıra kadınların eğitimiyle de ilgilenmiştir. Mescid-i Nebi de, arka saflar kadınlara ayrılmış, yapılan ilmi toplantılara kadınlar buradan gerek dinleyici, gerekse zaman zaman sordukları sorularla katılımcı olarak iştirak etmişlerdir. Ayrıca, mescidin yanında bulunan evine gelen kadın ve genç kızlar da, annelerimizden ve kendisinden bilgiler almışlardır. Buralarda verilen bilgiler, gelemeyenlere aktarılarak toplumun genel eğitim seviyesinin yükseltilmesi sağlanmıştır. Hz. Aişe, başta olmak üzere Hz. Peygamber’den hadis rivayetinde bulunan Sahabe Hanımları, daha sonraki dönemlerde kadınların eğitim ve öğretimine örnek olmuşlardır.

Onun eğitimciliği kendi döneminin sosyal ve fiziki şartları içinde değerlendirildiğinde çok ileri seviyelerdir. Onun kullandığı eğitim metotları, bilgi aktarırken uyguladığı yöntemler, zaman içinde İslam Alimleri tarafından bir

¹¹⁰ Müslim, Zikr, 38

¹¹¹ Tirmizi, İlim 19

¹¹² Bkz. Buhari, Ahkam 40; Ebu Davud, İlim 2,

ışık, bir kılavuz olarak takip edilmiştir. Onun eğitimdeki evrensel nitelikteki bazı uygulamaları;

Eğitimde şiddete yer vermemiştir. O, zorlaştırmayı reddetmiş, yumuşak ve kolaylaştırıcı metotlarla yapılmasını tavsiye etmiş, sabırlı olmayı öğütlüyerek, öfke ve şiddetten uzak kalınmasını istemiştir. O, valileri tayin ettiğinde onlara; “İnsanlara tatlılıkla davette bulunun. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin. Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Uyumlu olun geçimsiz olmayın.” şeklinde tavsiyede bulunmuştur.¹¹³ Muaviye b. Hakem es-Sülemi de; “Ben Resûlullah'tan daha güzel eğitim veren bir öğretmen görmedim. Beni ne azarladı, ne dövdü ve ne de hakaret etti”¹¹⁴ diyerek onun eğitim metodunu ortaya koymuştur.

Eğittiği kimseleri bıktırmamış, usandırmamıştır. Enes b. Mâlik RA); Resulullah ne lüzumundan fazla söylerdi, ne de lânet ederdi¹¹⁵ diyerek onun bu yüce meziyetini ortaya koymuştur. Yine o; Nebi (s.a.s)'e on sene hizmet ettim. Bir kere bana (canı sıkılıp da) “Öf” demedi, niçin böyle yaptın da demedi, böyle yapsaydın da demedi”¹¹⁶ rivayetiyle eğitimci olarak onun sabrına işaret etmiştir. Mesajının insanlara, içinde bulunduğu konum ve algılayış yeteneklerinin dikkate alınarak zamana yayılarak tedrici olarak ulaştırılmasını öğütlemiştir. O, Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken şu tavsiyeleri yapmıştır ; "Ehl-i Kitab'tan bir kavme gideceksin. Onları Allah'tan başka ilah olmadığına ve Benim Allah'ın elçisi olduğuma şahadet etmeye davet et. Eğer

¹¹³ Müslim, Cihad 7, (1733); Buhari, Huneyn Seferi, 1635

¹¹⁴ Müslim, Mesâcid 33 ; Ebu Dâvud, Salât 171,

¹¹⁵ Buhari, Kitab'ül Edep, 1985

¹¹⁶ Buhari, Kitab'ül Edep, 1987

buna itaat ederlerse, Allah'ın her gün ve gecede onlara beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Buna da itaat ederlerse, zenginlerden alınıp fakirlere verilecek bir zekatı Allah'ın onlara farz kıldığını bildir. Buna da itaat ederlerse, sakın mallarının en kıymetlilerini alma. Mazlumun bedduasından kork. Çünkü mazlumun bedduası ile Allah arasında perde yoktur."¹¹⁷

O (s.a.s), karşısındaki muhatabını dinleyen, bilgi aktarıırken onlara değer veren ve küçümsemeyen bir tutum izlemiştir. Enes b. Mâlik'in rivayet ettiği Dınam b. Sa'lebe hadisi bunu en net bir şekilde ortaya koymaktadır. "Nebi (SAS) ile oturduğumuz sırada deve üstünde biri gelip devesini mescidin kapısında çökerttikten sonra bağladı. Sonra "Hanginiz Muhammed'dir?" diye sordu. Peygamber (SAS), Ashab arasında dayanmış oturuyordu. "İşte dayanmış olan şu beyaz kimsedir." dedik. Adam: "Ey Abdül-Muttalib'in oğlu!" diye hitâb etti. Peygamber (SAS) "Seni dinliyorum." buyurdu. "Ben sana bâzı şeyler soracağım. Amma soracaklarım (pek) ağırdır. Gönlün benden incinmesin." dedi. Peygamber (SAS) "Aklına geleni sor." buyurdu. "Senin ve senden evvelkilerin Rabbi aşkına (söyle) bütün halka seni Allâh mı gönderdi?" dedi. "Evet." buyurdu. "Allâh aşkına (söyle) bir gün, bir gece içinde beş vakit namaz kılmayı sana Allâh mı emretti?" dedi. "Evet." buyurdu. "Allâh aşkına (söyle) senenin şu (ma'lûm) ayında oruç tutmayı sana Allâh mı emretti?" dedi, "Evet." buyurdu. (yine): "Allâh aşkına şu (ma'lûm olan) sadakayı zenginlerimizden alıp fukarâmıza dağıtmayı sana Allâh mı

¹¹⁷ Müslim I/iman 29(I,50) ;Buhari 24/Zekat I(II 108)

emretti?" dedi. Peygamber (SAS), (buna da) "Evet." buyurunca adamcağız: "Sen ne getirdin ise ben ona îmân ettim. Kavmimin geride kalanlarına da elçi benim. Ben, Sa'd b. Bekr kabîlesinden Dımâm b. Sa'lebe'yim." dedi.¹¹⁸

"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öyle namaz kılın."¹¹⁹, "Hac görevlerinizi beni takip ederek yapın" hadislerinde olduğu gibi, eğer öğrettiği konular pratik hayata ve uygulamaya yönelik ise öğretmek istediğini önce kendisi uygulamış, uygulamayı bizzat göstererek öğretmiştir. Hanife Oğullarının Reisi ve Yemame Şeyhlerinden Sümame b. Usal, Mekke'de Hz. Muhammed'le (s.a.s) karşılaştığında, Peygamber'in kendisini İslam'a davet etmesi üzerine, onu öldürmeye kalkışmıştır. Elçiler gönderildiği dönemde, kendisine gönderilen elçiye öldürmek isteyecek kadar İslam'a düşmanlıkta ileri giden bir kişiydi. Bir İslam askeri birliği devriye gezerken onu yakalayarak Medine'ye getirmiştir. Onu ele geçiren birlik yakaladıkları bu kişiyi tanıyamamıştır. Mescid'e geldiklerinde Hz. Peygamber onu hemen tanımış, kendisinden ne beklentisi olduğunu sormuştur. Sümame; "İşlediğim suç için kanı dökülecek bir katil olarak beni öldürebilirsin, bu senin hakkındır. Beni serbest bırakır kan diyeti alırsın; işlediğim düşmanlık karşılığına bunu hiç tahmin edemiyorum. Beni aşağılamak için insanlara teşhir edebilirsin, bu da senin keremine sığmaz" şeklinde cevap vermiştir. Hz Peygamber onun mescitte bir direğe bağlanmasını ve kendisine saygılı davranılmasını istemiştir. Namaz için mescide, giriş ve çıkışlarında onunla

¹¹⁸ Buhârî, İlm 6; Müslim, İman 10

¹¹⁹ Buhârî, Âhâd 1

ilgilenmiş, üç gün boyunca ona iman teklif ederek yine beklentilerini sormuştur. Aldığı benzer cevaplar karşısında da karşılık vermeksizin uzaklaşmıştır. Bu üç gün boyunca Sümame, Kur'an'ın ahlaklandığı toplumu gözlemleme imkanına kavuşmuş, mescitte sahabenin bir birine ve peygambere olan davranışlarını, İslam'ın nasıl bir din olduğunu uygulamalı olarak görmüştür. Üçüncü gün bitiminde Sümame'den benzer cevapları alan Hz. Peygamber, Sahabenin karşı çıkmasına rağmen onu hiçbir fidye almaksızın serbest bırakmıştır. Mescitten ayrılan Sümame, Baki Mezarlığının yakınlarında bir hurmalığa giderek oralarda zaman geçirmiş, daha sonra bir yerde güzelce temizlendikten sonra mahcup bir eda ile Mescide gelmiştir. Hz. Peygamber'e Müslüman olduğunu bildirmiş, mescitte geçirdiği üç gün boyunca yapmış olduğu gözlemlerin sonucunu şu sözleri ile dile getirmiştir : " Şu ana kadar bana dünyanın en sevimsiz insanıydın. Oysa şimdi bana her şeyden daha sevimlisin." ¹²⁰

Zaman zamanda Veda Hutbesinde olduğu gibi ortaya soru atarak dikkatleri kendi üzerine toplamış, vermek istediği mesajın kitlelere net ulaşmasını sağlamıştır. "Resûlullâh (SAS) (Veda Haccında) devesi üzerinde oturdu... "Bu gün hangi gündür?" diye sordu. Sustuk, o dercede ki başka bir isim söyleyecek sandık. "Kurban günü değil mi?" buyurdu. "Evet." dedik. Sonra: "Bu ay hangi aydır?" diye sordu. Yine sustuk... "Zilhicce değil mi?" buyurdu. "Evet." dedik. (Sonra): "Bu hangi şehirdir?" diye sordu. Yine sustuk... "Mekke değil mi?" buyurdu. "Evet."

¹²⁰ Abdurrahman Rafet el-Başa, Suverun Min Hayat es- Sahabe, Kahire, 1997, 58-62

dedik. (Bunun üzerine) buyurdu ki “Kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız bu şehir içinde, bu ayda bu günün hürmeti kadar birbirinize haramdır. Burada bulunanlar, bulunmayanlara (bunu) tebliğ etsin...”¹²¹

Bazen de anlatacağı konuyu örnekler ve benzetmelerle anlatmış, mesajın bilgi birikimi az olan toplumun aklına iyice yerleşmesini sağlamıştır. “ Şüphesiz Şeytan, insanın kurdudur. Tıpkı, sürüden ayrılan, ıssız bir köşede yalnız kalan koyunu kapıp avlayan kurt gibi. Binaenaleyh siz, ayrılıktan ve ihtilaftan sakının. Cemaatten, toplumdan ve mescitten ayrılmamaya bakın.”¹²² Hadisinde de ayrılık ve ihtilafın topluma verecek olduğu zararı, cemaatten kopmanın da insanı götürecektir olduğu neticeleri bir benzetme ile ortaya koymuştur. Yine şüpheli şeylerden kaçınmayı tavsiye ederken ; “... Şurası muhakkak ki, helal belli, haram da bellidir. Bunları arasında şüpheli olanlar vardır. Kim şüpheli olan şeylerden sakınırsa, dinini de, ırzını da korumuş olur. Şüpheli işlerden sakınmayanlar ise, git gide harama dalar. Tıpkı sürüsünü, (başkasına ait)bir koruluğun etrafında otlatan çoban gibi, (her an) onun bu koruluğa girme (tehlike)si vardır. Şunu iyi bilin ki! Her kralın (yasak) bir korusu vardır. (Unutmayın ki) Allah'ın (yasak) korusu da haram kıldıklarıdır...”¹²³ buyurarak şüpheli şeylerden sakınmayı çok güzel bir şekilde anlatmaktadır.

O, bazen toplumunu eğitirken soru sormaya teşvik etmiş, ikna edici bir şekilde onları cevaplamış, bazı soru ve problemlerin çözümünü sahabesine bırakmış, onların yap-

¹²¹ Buhârî, Hudud 9, Hacc 132, Meğâzi 77, Fiten 8, Edeb 43; Müslim, İman 120 ;

¹²² Müsned,C.5,S.232-233

¹²³ Müslim,Müskat,107

tıkları veya verdikleri cevabın doğruluğunu tasdik ederek kişisel güvenlerinin gelişimine katkı sağlamıştır. Onların kendi kanaatleri ile görüşlerini açıkça ortaya koymalarına imkan sağlamış, onlarla istişarelerde bulunmuş, zaman zaman yaptığı istişareler neticesinde kararlarını bile değiştirmiştir. Bedir Savaşında Ordunun yerini değiştirmiş, Uhut Harbinde şehirde savunma taraftarı olmasına rağmen Medine dışında savaşma kararına uymuştur. Bu tavırları ile de onlara değer verdiğini hissettirmiştir. Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken ne ile hükmedeceğini sormuş, Kur'an ve Sünnet beyanından sonra, bunlarda bulunmayan hükümlerde kendi görüşümle dediğinde onun bu tutumunu överek¹²⁴ kişilerin bilgileri ile kanaatlerini de kullanmalarının gerekliliğini vurgulamak istemiştir.

O, eğitim seviyesi yeterli olmayan gruplara hitap ettiğinde verdiği mesajın daha iyi anlaşılabilmesi için bazen de sonucu söylemiş, o sonuç ile ilgili olarak verilen tepki üzerine asıl mesaja vurgu yapmıştır. Bir bayram konuşmasında kadınların ziynet eşyalarının zekatlarını vermelerini anlatırken olaya sonuç cümlesi ile başlamış, kendisine sonuç ile ilgili olarak verilen tepki üzerine de, bu sonuca götüren eylemin sebeplerini zikrederek mesajın doğru anlaşılmasını sağlamıştır.¹²⁵

O, kendisine sorulan sorulara şahsın durumuna veya topluma vermek istediği mesajlara öncelik vererek cevap vermiştir;

¹²⁴ Ebu Dâvud, Akdiye 11, (3592, 3593); Tirmizi, Ahkâm 3, (1327, 1328).

¹²⁵ Bkz. Buhari Kitab'ul-Hayz,209

Resûlu'llâh'a (SAS) biri: "İslâm'ın en hayırlısı hangisidir?" diye sordu. "İnsanlara yedirmen ve tanıdığına, tanımadığına selâm vermendir." cevâbını verdiler.¹²⁶

Resûlu'llâh'a (SAS) "Amelin hangisi önceliklidir?" diye soruldu. "Allâh'a ve Resûlüne îmân." buyurdu. "Sonra hangisi?" dediler. "Allah yolunda cihâd." buyurdu. "Sonra hangisi?" diye sordular. "Makbûl (içine günah ve riyâ karışmamış) Hac." cevâbını verdi.

Abdullâh b. Mes'ûd; Peygamber'e "Amellerin hangisi Allâh'a daha sevgilidir?" diye sordum. "Vaktinde (kılınan) namaz." buyurdu. "Sonra hangisi?" dedim. "Anaya babaya iyi davranmak." buyurdu. "Sonra hangisi?" dedim. "Allah yolunda cihâd." buyurdu.¹²⁷

Bir kere Resûlullah'a; Yâ Resûla'llah! İnsanların hangisi efdaldır? diye soruldu; "Canı ve malıyla Allah yolunda cenk eden mü'min" buyurdu. Sonra kim? diye sordular. O da; "vâdîlerden bir vâdide yalnız yaşayan mü'mindir ki, o Allah'dan korkar da insanları, şerrinden rahat bırakır" buyurdu.¹²⁸

Bir adam Resulullah'a: Beni cennete götürecek bir amel söyle! dedi. O da: "Allah'a ibadet eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın. Namazı kılar, zekâtı verir ve akrabasını görüp gözetirsin!" buyurdu.

Bu hadisler farklı bir bakış açısıyla incelendiğinde, Hz. Peygamber'in bir eğitimci olarak soru soranların veya sorunun sorulduğu ortamda bulunanların sosyal ve psikolojik konumunu iyi bildiğini ortaya çıkar. O, kendisine

¹²⁶ Kutub-i Sitte, İ. Canan, 2/250.

¹²⁷ Buhârî, Mevâkîf 5, Cihâd 1

¹²⁸ Buhârî, Cihâd 2, Rikâk 34

soru soranların ve orada bulunanların şahsında hangi olguyu öne çıkarmak, toplumun veya kişilerin hangi eksiğini gidermek istediğinde cevabında önceliği ona vermektedir. Neye vurgu yapmak istemişse önceliği de ona göre zikretmiştir.

Hız. Peygamber, toplumu istediği yönde eğitmek, onların zafiyetlerini gidermek için farklı yer ve zamanlarda sorulan soruları, yine farklı şekillerde cevaplandırmıştır. Ensâr'dan bir kimsenin yanından geçerken çok utangaç olan kardeşini bu halini bırakması için ikaz ettiğini gördüğünde; “Ona ilişme. Hayâ imandandır.” şeklinde yönlendirmesi bu olguyu en açık şekilde ortaya koymaktadır. İman ve din ile ilişkilendirilen sorulara cevaplar ile “temizlik imandandır”, “haya imandandır”, “doğruluk imandandır”, “vatan sevgisi imandandır” gibi hadislerde aynı bağlamda algılanmalıdır. Soruyu soranın veya orada bulunanların durumu, imanları ile ilişkilendirilerek eksikliklerinin giderilmesi amaçlanmaktadır. Eğer kişinin temizlik noktasında bir eksikliği varsa iman onun için temizlik noktasında, eğer dürüstlükte bir eksikliği varsa iman o noktada kilitlenmektedir.

Eğitimde bilginin aktarılması esnasında muhatabın yaşı, kapasitesi, bilgi ve kültür seviyesinin göz önüne alınmasını “İnsanlara akılları miktarınca konuşun” hadisi ile vurgulamış, bilginin muhataba kapasitesi oranında verilmesini, aksi halde fayda sağlamayacağına dikkat çekmiştir.

Eğitimde karşısındaki muhatabını kırmadan ikna metodunu kullanmış, vermek istediği cevabı karşılıklı diyalogla muhatabına söyleterek ikna yolunu seçmiştir. Kureyş

kabilesinden bir genç, Onun huzuruna gelerek, “Ey Allah'ın Resulü! Bana zina etmek için izin ver.” dedi. Orada hazır bulunan sahabeden bazıları bu isteği İslam terbiyesine aykırı gördüklerinden, “Sus, sus” diyerek, genci azarladılar. İslam Peygamberi son derece sakin bir şekilde delikanlıya, “Yanıma gel, otur.” diye yer gösterdi. Sonra onunla sohbet etmeye başladı. “Söyle bakalım, bir başkasının senin annenle zina etmesini ister misin?” diye sordu. Genç “Sana feda olayım ey Allah'ın Resulü, böyle bir şeyi asla istemem.” dedi. Peygamberimiz de “Zaten hiç kimse annesine böyle bir şey yapılmasını istemez.” buyurdu. Sorusuna devam ederek, “Başkasının senin kızınla zina etmesine razı olur musun?” diye sordu. Genç yine, “Sana feda olayım ey Allah'ın Resulü, razı olmam.” dedi. H.z. Peygamber de “Hiç kimse kızıyla zina edilmesine razı olmaz.” dedikten sonra, kız kardeşi, halası ve teyzesiyle zina edilmesine razı olup olmayacağını sordu. Genç, her soruda da “Sana feda olayım hayır istemem.” diye cevap veriyordu. Artık hatasını anladığını görünce H.z. Peygamber, elini bu gencin omzuna koyarak, “Allah'ım, bunun günahını affet, kalbini temizle ve uzuvlarını günden günde koru”¹²⁹ diyerek dua etti.

Sonuç olarak onun eğitimciliğinin ana hedefi iyi ve örnek alınacak insanlar yetiştirmektir. Çünkü iyi insanların yetiştiği toplumlar, insanlığa da örnek olacak toplumu oluşturacaktır. Kur'an bu olguyu “Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız...”¹³⁰ ayeti

¹²⁹ Ahmet b. Hanbel, Müsned, Beyrut, Trz IV/256-257

¹³⁰ Ali İmran, 2/110

Dr. Mustafa BAŞ _____

ile vurgulamaktadır. Hz. Peygamber de bütün hayatı boyunca bu ayette zikredilen ideal toplumu oluşturmaya çalışmıştır. Bizler de onun miras bıraktığı Kur'an-Sünnet bütünlüğü içinde, öncelikle kendimizden ve ailemizden başlayarak, toplumumuzu eğitmeli, Kur'an'ın Müslümanlar için belirlediği karakteri oluşturarak, insanlığa problem gösterilen değil, örnek gösterilen toplumlar olmalıyız.

HZ. MUHAMMED'İN YAHUDİ VE HİRİSTİYANLAR İLE İLİŞKİLERİ

İslam'ın doğduğu dönemde Hicaz Bölgesi farklı kültür ve dinlerin iç içe yaşadığı bir bölgedir. Bu yapının oluşmasında bölgenin coğrafi yapısının önemli etkisi bulunmaktadır. Bölge, coğrafi yapı itibarıyla kendi bölgelerindeki baskılardan dolayı kaçan insanlar için bir sığınma merkezi olmuştur. Yahudilerin bu bölgeye gelişlerinde önce Babil Kralı Buhtunnasır (Nabukadnazar), sonra da M.S. 70 yıllarında Romalı Titus'un Kudüs'ü ve Mabet'i yıkmaları etkili olmuştur. Her iki dönemde de Mabetleri yıkılan ve sürgün edilerek dağılan Yahudilerden bir kısmı Hicaz bölgesine kaçmış, Medine ve civarlarına yerleşmişlerdir.¹³¹

Hristiyanlığın bölgeye girişi de benzer şekilde olmuştur. Dini tartışmalar sonucu alınan konsil kararlarına uymayarak hakkında takibat yapılan birçok Hristiyan din adamı bölgelerindeki çatışma ortamından kaçarak bölgeye yer-

¹³¹ Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ankara, 1993, 114.

leşmişler, tesirleri az olmasına rağmen bazı Arap kabilelerini Hristiyanlaştırmışlardır.¹³² Bu göçler sebebiyle bölge halkının çoğunluğu putperest olmakla birlikte, Ehl-i Kitap kabul edilen Yahudilik ve Hristiyanlık inancına sahip kişiler bölgede etkin bir şekilde daima var olmuşlardır.¹³³

Hız. Peygamber İslam'ı tebliğ etmeye başladığında, müşrik Araplarla birlikte Yahudi ve Hristiyanları da karşısında muhatap olarak bulmuştur. Bu iki din mensupları ile olan ilişkiler putperest Araplardan farklı oluşturulmuş, İslam Tarihi boyunca da farklı olarak devam etmiştir. İslam Ehl-i Kitap kabul ettiği bu iki din mensuplarını "Zimmi" (hakları güvence altına alınmış) gruplar olarak kabul etmiş, bu topluluklarla ilişkilerde ayrıcalıklı davranmıştır.

İslam'ın ilk dönemlerinde Yahudi ve Hristiyanlar ile bire bir ilişkiler çok fazla görülmemektedir. Mekke dönemi daha çok Müşrik Araplarla devam eden ilişkiler yumağıdır. Bu dönem de Yahudi ve Hristiyanlara bakış açısı da onların kitap ehli bir topluluk olarak müşriklerden daha fazla Müslümanlara yakın olması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada bir örnek olması açısından Kur'an'daki verilen teolojik, tarihsel ve psikolojik tartışmalara girmeksizin, Hız. Peygamberin, Yahudi ve Hristiyanlarla olan insani ilişkilerini değerlendirmeye çalışacağız.

İslam'ın ilk dönemlerinde Mekke'de ticaretle uğraşanların dışında çok ciddi sayıda bir Yahudi nüfusun bulunmadığı bilinmektedir. Kaynaklarda Müşrik Arapların zaman zaman kitap ehli olmaları sebebiyle Hız. Peygamberi zorla-

¹³² M.Esad Şeydişehir, Tarih-i Din-i İslâm, sad.: Ahmet Lütfi Kazancı-Osman Kazancı, İstanbul 1983, 292.

¹³³ Bkz. Seydişehir, 289.

mak için onlardan yardım aldıkları, öğrendikleri şeylerle onu sorguladıkları, bu soruların da vahiy yoluyla cevaplandırıldığı zikredilmektedir.¹³⁴ Mekke Döneminde Hz. Peygamberin Yahudilerle ciddi anlamda sayılabilecek bir ilişkilere ve tartışmalarına net olarak rastlanmamaktadır.

Hz. Peygamberin Yahudi ve Hristiyanlarla olan ciddi ilişkiler ağı Medine de ortaya çıkmaktadır. Hz. Peygamber, 622 yılında Medine'ye (Yesrib) hicret ettiğinde, karşısında Ehl-i Kitap gruptan Yahudileri bulmuştur. Hicret Döneminde hemen hemen şehrin yarı nüfusu Yahudi idi. Benî Kaynuka, Benî Nadir ve Benî Kurayza olarak anılan üç büyük Yahudi kabilesi ile birlikte küçük aile birliklerinden oluşan başka Yahudi kabileleri de Medine'de yaşamaktaydı.¹³⁵ M.Hamidullah, Samhudi'nin isim vermeksizin Medine de yaşayan, yirmiden fazla Yahudi kabilesinin varlığını bildirdiğini zikretmektedir.¹³⁶

Hicretin ilk dönemlerinde, Peygamberleri kabul eden, tevhit akidesini savunan, Yahudilerin dini hükümlerine yakın hükümleri bulunan, hatta onların kiblesine yönelen bir din olan İslam ve Müslümanların Yahudilerle arasındaki ilişkiler çok kötü değildi.¹³⁷ Bu sıcak ilişkiler sebebiyle Hz. Peygamber, Medine'ye geldiği andan itibaren Yahudiler tarafından kendisinin bir Allah Elçisi olarak kabul edilip, tanınması yönünde gayret göstermiştir. Bu süreçte Yahudilerden az sayıda insan İslâm'ı kabul etmiş, bir kısmı çekim-

¹³⁴ Gen. Bil. İç. Bkz. M. Hamdi Yazır, *Hak Dili Kur'an Dili*, İstanbul, 1979, V/3217-18

¹³⁵ Bkz. İbn-i Hişam, *Es-Siret En Nebeviyye*, Kahire, 1955, I/503; Caetani Leone, *İslâm Tarihi*, Çev. Hüseyin Cahid, İstanbul, 1925, II/135-143; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, Çev. Salih Tuğ., İstanbul, 1980 II/224-229

¹³⁶ Bkz. Hamidullah, 619

¹³⁷ Ali Cevad, *Tarih el Arap Kabl el İslâm*, Bağdat, 1954, 127

ser kalmış, çoğunluğu oluşturan diğer bir kısım ise İslâm'a ve Müslümanlara karşı düşmanlık içine girmiş, her çeşit hile ve entrikayı uygulayıp düşmanlıklarını sürdürmüşlerdir.¹³⁸

Hız. Peygamberin Yahudiler ile olan ilişkilerinin başlangıcına ciddi bir örnek olması açısından daha Medine yerleşiminin ilk günlerinde yapılan Medine Sözleşmesine bakmakta yarar vardır. Mekke'de sadece dini tebliğ görevini üstlenen Hız. Peygamber, Medine'de peygamberlik görevinin yanında, oluşturulan site devletinin siyasi ve idari işlerini üzerine almıştır. Bu site devletinin insan unsuru, Müslümanlarla birlikte Yahudiler, Müşrik Araplar ve bazı Hristiyanlardan oluşmuştur.

Hız. Peygamber tarafından, Müslim, Müşrik ve Yahudi camialarını bir araya getirme amacını hedefleyen, dış düşmanlara karşı beraberliği öngören, cemiyetin huzur ve güvenini sağlamayı gaye edinen bir anlaşma metni hazırlanmıştır. Medine'deki bütün gruplarca kabul edilen bu metin, grup temsilcileri tarafından Enes b.Malik'in evinde imzalanmıştır.¹³⁹ Ehl-i Kitap olmaları sebebiyle Yahudileri Müşrik Araplara üstün tutan Peygamberimiz, onların bütün hak ve hürriyetlerinin emniyetini sağlayarak, eşit muameleye tabi olmalarını, oluşturulan devletin vatandaşı olarak tanımalarını anlaşma ile garanti altına almıştır.¹⁴⁰

47 madde olarak sıralanan bu anlaşma metninde 1. Madde, 16. Madde 24-38 maddeler ile 40-47. Maddelerdeki

¹³⁸ Bkz.Hamidullah, 618-619

¹³⁹ Bkz.Doç.Dr.Salih Tuğ, Bir Şehir Devletin Yeniden Teşkili, Diyanet Dergisi, X/108-109, 1971, 141

¹⁴⁰ Asr-ı Saadette Yahudiler, IV/21

hükümler direk veya dolaylı olarak Yahudi toplumu ile alakalıdır.

Bu maddeler, bir düşman saldırısında ortaya çıkan müdafaa savaşı esnasında, bu savaş kime gelirse gelsin buna karşı çıkmak üzere bir İslâm-Yahudi ittifakını esas almakta, savunma masraflarının Müslüman ve Yahudi toplumlar tarafından karşılanacağını öngörmektedir. Anlaşma aynı zamanda Yahudilerin dinlerini diledikleri gibi yaşamalarını garanti altına alarak, kendi hukuklarına göre yapılması gereken kurtuluş fidyesi ve öldürme olaylarında kan bedeli ödenmesi gibi eski uygulamaların aynen devam etmesini öngörmektedir. Anlaşma, ortaya çıkan sorunlarda da danışılacak yerin Hz. Muhammed olduğunu da açık olarak belirtmektedir.¹⁴¹ İnsan hakları açısından çok önemli tarihi bir belge olan bu sözleşmenin, Yahudilerce bozulmasından sonra Hz. Peygamberin ne Yahudi, ne de Hristiyan başka gayr-i müslim topluluklarla benzer bir anlaşma imzalamadığı görülmektedir.¹⁴²

Mesih İnancı'nın, Yahudilikte çok önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Gelecek olan Mesih, Yahudileri kurtarıp dünyada barışı sağlayacak, sonra da Tanrı'nın Krallığını kurarak Yahudilerin dünyaya hâkim olma ülküsünü gerçekleştirecektir.¹⁴³ Ahd-i Atik'de, özellikle de Daniel ve İşaya kitaplarında bu inanca işaret eden ifadeler bulunmaktadır.¹⁴⁴ Ahd-i Atik'in bir diğer kitabı Malaki'nin

¹⁴¹ Geniş Bilgi İçin Bkz. Hamidullah, I/212-214; Salih Tuğ, 149-151

¹⁴² Gen. Bil. İçin bkz. İbn-i Hişam, I/557-585; Hamidullah, I/667-680 ; Taha Akyol, Medineden Lozan'a , İstanbul, 1997, 13-16

¹⁴³ Yaşar Kutluay, İslâm ve Yahudi Mezhepleri, A.Ü.İ.F. yayınları, Ankara, 1965, 131-133; Sarıkçıoğlu- 204; Tümer-Küçük, 226

¹⁴⁴ Tümer-Küçük, 226

4/5. cümlesinde, söz konusu beklentiye daha açık bir şekilde işaret eden “İşte, Rabbin büyük ve korkunç günü gelmeden önce, ben size Peygamber İlya’yı göndereceğim” ifadesi yer almaktadır. Medine ve civarında yaşayan Yahudilerin, Hz. Peygamberin öncesinde gelecek bir peygamberin beklentisi içinde oldukları, kendi ırklarından gelecek olan bu peygamberin sağlayacağı manevi güçle Evs ve Hazrec kabilelerini tehdit ettikleri kaynaklarda zikredilmektedir.¹⁴⁵

Hız. Peygamber, Medine’ye geldiğinde onları İslâm’a davet etmiş, kitap ehli bir topluluk olarak, bu dini ilk kabul eden kimseler olması gerektiğini belirtmiştir.¹⁴⁶ Onların kalbinin İslâm’a ısınması amacı da güdölerek Hicret’in ilk günlerinde Kudüs’e Mescid-i Aksa’ya yönelerek namaz kılmıştır. Onların Aşure Günü oruç tuttuğunu görmüş, niçin bugün tuttuklarını sormuştur. Allah’ın, İsrail Oğullarını Firavun’un elinden kurtarıp, Firavun ve Askerlerini suda boğması anısına Hız. Musa’nın şükür için bu gün oruç tuttuğunu, kendilerinin de bu geleneği devam ettirdiklerini söylemişlerdir. Bunun üzerine; Hız. Musa’nın sünnetine uymakta biz sizden daha haklı ve daha üstünüz diyerek o gün oruç tutmuş, ashabına da oruç tutmalarını emretmiştir.¹⁴⁷

Hız. Peygamberin bütün bu çabalarına rağmen onlar İslâm’a ve Kurân’a şiddetle karşı çıkmışlar,¹⁴⁸ Onun geleceğini müjdeleyen Tevrat ibarelerini tahrif etmişlerdir.¹⁴⁹ İslâm’ı kabul edenleri de, bizim içimizden en kötülerimiz

¹⁴⁵ Muhammed b. Yeshar b. İshak, Sireti-i İbn-i İshak, Konya, 1981, 63; İbn-i Hişam, I/541

¹⁴⁶ İbn-i Hişam, I/544

¹⁴⁷ Sahih-i Buhari, VI/107; Ebu Davut, II/339;

¹⁴⁸ Bakara, 2/89

¹⁴⁹ Bkz. Bakara, 2/43,146; Ali İmran, 3/71

iman etti diyerek suçlayarak,¹⁵⁰ İslâm'a ve Müslümanlara çeşitli saldırılarda bulunmuşlardır. H.z. Peygambere gelerek kendilerinin hakikat üzere olduklarını, Peygamber ve As-habının ancak Yahudi olması halinde hakikat üzerine olacağını iddia etmişlerdir.¹⁵¹ Yahudilerin bu tutucu inanış biçimine İsrail Velfenson; "İsrail oğulları kendi dışlarından gelen bir Peygamberin varlığını kabulden daima çekinirlerdi" sözleriyle işaret etmektedir.¹⁵²

H.z. Peygamberin gerek teolojik, gerekse diğer konularda tartışmış olduğu Yahudilerle beşeri ilişkiler içinde tartışmalar yaptığı, kendisine hakarete varacak iddialara rağmen tartıştığı insanlara farklı muamelelerde bulunmadığı kaynaklarda açıkça görülmektedir. Bir örnek olması açısından H.z. Peygamber'e; "Sen bize getirdiğin kitabın hak olduğunu söylüyorsun ama biz onu Tevrat gibi derli toplu göremiyoruz" dedikleri de, H.z. Peygamberin hiç kızmaksızın; "Siz, bu Kitap'ın Allah katından olduğunu biliyorsunuz. Tevrat'ta da bunları okuyorsunuz. İnsanlar ve cinler bir araya gelse bunun bir benzerini getiremez."¹⁵³ şeklinde karşılık verdiği bildirilmektedir. H.z. Ayşe Annemiz de karşılaştığı bir olayı şöyle anlatmaktadır ; "Bir kere Nebi (s.a.s)'in huzuruna Yahudiler girmişti de Resûlullah'a (selam yerine): "Essâmü aleyk = ölüm üzerine olsun" demiştiler. Ben de onlara lânet etmiştim. Bunun üzerine Resulullah bana: - Sana ne oldu ki? buyurdu. Ben de: - Bu Yahudîlerin ne hezeyân ettiklerini işitmedin mi? dedim. Resûlullah: -

¹⁵⁰ Bkz. İbn-i Hişam, I/557

¹⁵¹ İbn-i Hişam, I/549; Bakara, 2/120,135

¹⁵² Atıf Abdu'l Fettah Tabbara, Kur'an Açısından Yahudi, Çev.Dr.Mehmet Aydın, İstanbul, 1983, 29

¹⁵³ İbn-i Hişam, I/570;

Ya sen benim: “ve aleyküm = ölüm sizin üzerinize olsun!” dediğimi işitmedin mi? diye cevâp verdi.”¹⁵⁴

Hız. Peygamber’in Yahudi Kabileleri arasında farklılıklar oluşturan uygulamalara da müdahaleleri olmuş ve onların arasında da adaleti sağlamıştır. Medine anlaşmasında kendisine tanınan yetki ile Yahudi Kabileleri arasında soylu, soylu olmayan ayırımına göre yapılan bazı uygulamaların adil olmadığını, hiçbir kabilenin diğerine üstünlüğünü bulunmadığı gerekçesiyle bu uygulamanın kaldırılmasını sağladığı bilinmektedir.¹⁵⁵ O, İnsanı insan olarak ve yaratıkların en şerefliisi olarak değerlendirmiş, toplumunun arasında oluşabilecek yanlış uygulamaları da bizzat uygulayarak göstermiştir. Câbir b. Abdullâh, yanlarından geçen bir cenazeye Hız. Peygamberin ayağa kalktığını, kendilerinin de ona uyarak ayağa kalktıklarını, bu cenazenin bir Yahudi ye ait olduğunu ikaz etmeleri üzerine Hız. Peygamberin; “Yahudi de olsa bir insan değimliydi? Cenaze gördüğünüzde (Müslim olsun, kâfir olsun)ayağa kalkınız!” buyurduğunu bildirmektedir.¹⁵⁶

Hız. Peygamber, ikili ve din dışı ilişkilerde Yahudilerle ilişkisini normal şartlarda devam ettirmiştir. Hayber Savaşından sonra payına düşen Fedek Arazisi sahipleri olan Yahudilerle ölünceye kadar ilişkisinin devam ettiğini tarihler kaydetmektedir.¹⁵⁷ O, ticari ilişkilerinde de insanlar arasında farklı davranışlarda bulunmamıştır. Vefatının öncesinde maddi sıkıntı içine girerek Medine’de yaşamaya devam

¹⁵⁴ Buhari, Hurı’l-Iyn, Had. No: 1234

¹⁵⁵ İbn-i Hişam, I/566; İbn-i Kesir, II/60; Ali Cevad, VI/174

¹⁵⁶ Buhari, Cenaze Babı, Had. No: 651

¹⁵⁷ M.Hamidullah, I/639-641

eden Yahudilerden birinden borç alarak karşılığında zırhını vermiş, vefat ettiğinde Yahudi Tüccarda bulunan bu zırh yakınları tarafından rehin borcu ödenerek geri alınmıştır.¹⁵⁸

Burada akla şöyle bir soru gelebilir. Hz. Peygamber Yahudilere karşı bu kadar müsamahakâr davrandı ise, neden Medine'deki Yahudiler sürgün ve baskıya maruz kalmışlardır? Medine Sözleşmesinde altına imza konulan anlaşma maddeleri Medine'deki yaşayan Yahudiler için bağlayıcı bir metin oluşturmaktadır. Bu anlaşma maddelerine bağlı kalmayarak ihlal eden Yahudi kabileleri Medine'den ayrılmak zorunda kalmışlardır. Ancak, Hz. Ömer dönemine kadar Medine'de sayıları fazla olmamakla birlikte Yahudi varlığı bilinmektedir.¹⁵⁹ Hz. Ömer'in Peygamberden rivayet edilen "Arap Yarımadasında iki din bir arada hüküm sürmez" hadisini işitmesi üzerine, "Elinde Resulullah'dan verilmiş olan ahit ve tavsiye olan varsa getirsin, elinde böyle bir şey bulunmayanlar göç hazırlığına başlasın" dediği, Yahudilerden ellerinde belge olmayanların bölgeyi terk ettikleri bildirilmektedir.¹⁶⁰

Medine Yahudilerinin Medine'den çıkarılmalarında temel husus anlaşma maddelerine aykırı davranış içinde olmalarıdır. Yapılan anlaşma maddelerine ilk karşı gelerek bozan Kaynuka Yahudileri olmuştur. Bu kabile ile Savaşta tarihçiler iki sebep zikretmektedir. Birincisi Bedir Savaşı esnasında anlaşma maddelerine aykırı olarak Kureyş'lilerle

¹⁵⁸ İbni Mace, Sünen, II/815, H. No:2437

¹⁵⁹ Bkz.M.Hamidullah, I/635

¹⁶⁰ İbn-i İshak, II/656-657; Taberi, V/620 Gen. Bilgi. İç Bkz.

gizlice anlaşma yapmaları,¹⁶¹ ikincisi ise Kaynuka'lı bir kuyumcunun bir Müslüman kadına sataşması, kadının yardım istemesi üzerine olaya şahit olan bir Müslüman'ın mütecaviz Yahudi'yi öldürmesi, orada bulunanların da müdahale ederek kadını savunan Müslüman'ı öldürmeleridir.¹⁶² Savaş başlamadan önce Kaynuka Yahudileri, Hz. Peygamber tarafından İslam'a davet edilmiştir. Savaşçı bir toplum ve savaşa hazır olduklarını, ayrıca Kureyş'lilere de benzediklerini söyleyen Kaynuka'lılar bu daveti reddetmişlerdir.¹⁶³ Yapılan kuşatma ve çatışma sonunda teslim olmuşlar, Abdullah b.Übey'in araya girmesiyle canlarını kurtararak,¹⁶⁴ büyük-küçük bütün fertleri ile Medine'den sürgün edilmişlerdir.¹⁶⁵

Anlaşma maddelerini ikinci olarak çiğneyen Benî Nadir Yahudileri olmuştur. Yapılan anlaşma gereği Hz. Peygamber Amr b.Ümeyye ez-Zameri'nin, Benî Amir kabile-sinden yanlışlıkla öldürdüğü iki kişinin diyet bedelleri için, Benî Nadir Yahudilerinden yardım istemiştir. Onlar, diyet parasına katkıda bulunacaklarını söyleyip Hz. Peygamberi lafa tutmuşlar, bu arada da bir evin damından taş yuvarlayarak öldürmek için ona suikast hazırlığına girmişlerdir. Ceb-rail (as)'ın durumu bildirmesi üzerine Resulullah, Medine'de Ümmü Mektum'u bırakarak Benî Nadir'lerin üzerine yürümüş ve onları kuşatmıştır. Kendilerine hiç bir taraftan

¹⁶¹ İbn-i Hişam, II/48; Taberi, Milletler ve Hükümdarlar Tarihi, Çev:Zakir Kadiri Uğan, Ahmet Temir, İstanbul, 1992, IV/342

¹⁶² İbn-i Hişam, II/49

¹⁶³ İbn-i Hişam, II/48; Taberi, IV/342

¹⁶⁴ Geniş Bilgi İçin Bkz.İbn-i Hişam, II/47-50; Muhammed b.Sa'd Tabakat el Kübra, Kahire, Tarihsiz, II/19; Taberi, IV/341-345; M.Hamidullah, I/621-623

¹⁶⁵ İbn-i Sa'd, II/20

yardıı gelmeyeceğini anlayan Benî Nadir Kabilesi anlaşma yapmak istediklerini bildirmişlerdir. Yapılan anlaşma neticesinde zırhlar haricinde bir deve yükü eşyalarını almak kaydıyla Medine'yi terk etmeleri kabul edilmiş, develerine yükleyebildikleri eşyaları alarak Hayber şehrine gelmişlerdir.¹⁶⁶

Bu iki güçlü kabilenin ayrılışından sonra son Yahudi Kabilesi olarak Medine'de kalan Benî Kurayza'lılar olmuştur. Medine'nin 10.000 kişilik müşrik ordusu tarafından kuşatıldığı esnada, Hz. Peygamberin yeniden güven sözü aldığı Kurayza Yahudileri, savaşın en sıkışık döneminde saf değiştirmiş ve Medine'yi kuşatan kuvvetlere destek vererek anlaşma hükümlerini çiğnemiştir.¹⁶⁷ Kuşatmanın sona ermesi ve müşrikleri, Medine'yi terk etmeleri üzerine Hz. Peygamber; "Kimse namaz kılmasın; ikindi namazını Benî Kurayza'nın yurdunda kılacağız" emrini vermiş, bunun üzerine Müslümanlar, Benî Kurayza kalesine gelip orayı kuşatmışlardır.¹⁶⁸ Yapılan kuşatma neticesinde teslim olmaktan başka çareleri kalmayan Benî Kurayza, Hz. Peygamberin kendileri için vereceği karara uygun davranacaklarını belirtmişlerdir. O da, kendi dini kurallarına göre yargılanmaları için Sa'd b. Mu'az'ın hakemliğini kabul edip etmediklerini sormuş, onlar da kabul etmişlerdir. Sa'd b. Muaz, Tevrat'a uygun olarak Tesniye Kitabının 20/10-14 bölümlerinde belirtilen hüküm gereğince cezalandırılmalarını gerektiğini belirtmiştir. Yapılan cezalandırma sonrası-

¹⁶⁶ Geniş Bilgi İçin Bkz. İbn-i Hişam, II/190-195; İbn-i Sa'd, II/40-43; Taberi, V/445-451

¹⁶⁷ Geniş Bilgi İçin Bkz. İbn-i Hişam, II/221; Taberi, V/474-475

¹⁶⁸ İbn-i Hişam, II/234

da kalan ganimet Ensar ve Muhacir'in arasında pay edilmiştir.¹⁶⁹

Yahudiler dışında konunun başında kısmen belirtildiği gibi İslam'ın muhatap olduğu Ehli Kitap diğer bir topluluk ise Hristiyanlardır. Esasen Hristiyanlık, Arap Yarımadasına hangi tarihte girmiş olursa olsun, bütün Arapların ilgi duyduğu bir din olamamıştır. Özellikle Orta Arabistan ve Hicaz dolaylarında etkisinin yok denecek kadar az olduğu, ciddi denilecek sayıda taraftar bulamadığı bilinmektedir.¹⁷⁰ Sayısal olarak çok denilecek boyutlarda olmasa da İslâm'ın ortaya çıktığı dönemde, Hicaz bölgesinde Hristiyanlığa mensup insanların varlığını görürüz.

Önceden de belirttiğimiz gibi Hz. Peygamberin Mekke döneminde ciddi bir şekilde Hristiyanlarla teolojik anlamda ilişkilerinin olmadığı ve dini tartışmalar yaşamadığı bilinmektedir. Bu dönemdeki karşılaşmalar İlahi menşeli iki din mensuplarının karşılıklı bilgi alışverişleri ve Müşriklere karşı desteklendiği dönem olmuştur. Bu dönemde Hz. Peygamber ile karşılaşan Hristiyanların hemen hepsinin Müslüman olduğu kaynaklarda zikredilmektedir. Bu kişiler Arap Yarımadasında gelecek olan bir peygamberin beklentisi içinde olan kimselerdi. İlk vahiy geldiğinde, Hristiyan kutsal kitaplarını okumuş olan Varaka b.Nevfel, Peygamberi sakınleştirmiş, kendisine gelen meleğin Vahiy meleği Cebrail olduğunu ve Allah'ın onu Peygamber olarak görev-

¹⁶⁹ Geniş Bilgi İçin Bkz.İbn-i Hişam, II/239; İbn-i Sa'd, II/54; Taberi, V/498-499
Yahudilerin Medineden Çıkarılmalarında Gen. Bilgi. İç Bkz. Mustafa BAŞ, İslam'ın
Doğuş Döneminde Hicaz Bölgesinde Yahudi ve Hristiyanlık, Ankara, 1999, 97-100

¹⁷⁰ Bkz.Seydişehri, 295

lendirdiğini söylemiştir.¹⁷¹ Mekke'de Hz. Peygamber ile muhatap olan Hristiyanlardan Varaka bin Nevfel, Ubeydullah bin Cahş¹⁷², Osman bin Huveyris, Suheyb-i Rumi gibi kimseler de İslam'ı kabul etmişlerdir.¹⁷³ Kur'ân'da, Müslümanların Ehl-i Kitap içinde kendilerine en yakın kimseler olarak Hristiyanları bulacaklarını bildirilmesi de,¹⁷⁴ Müslümanlarla Hristiyanlar arasında bu sıcak ilişkiyi vurgulamıştır.

Hz. Peygamber, Taif dönüşünde uğradığı bir çiftlikte Hristiyan asıllı Addas isimli bir köle ile karşılaşmıştır. Addas, Hz. Peygamberin kendisine ikram edilen üzümü “Bismillah” diyerek yemeye başlaması üzerine, bunu nereden öğrendiğini sormuştur. Hz. Peygamber de kendisinin Allah'ın Peygamberi olduğunu ifade etmiştir. Addas, Ninova'lı olduğunu söyleyince de Yunus (AS) hakkında konuşmuşlardır.¹⁷⁵

Mekke döneminin anlayışını en bariz bir şekilde ortaya koyacak olan olay Rum Suresinin ilk ayetlerinin iniş sebebidir. Habeşistan'a hicret yapıldığı günlerde Sasanilerin Bizanslılara karşı zafer kazanması, Mekke'de çok konuşulan bir konu idi. Müşrikler bu olaya çok seviniyor ve müminlerle şöyle alay ediyorlardı: “Bakın, İran'ın ateşperestleri zafer kazanıyor ve vahye, peygamberliğe inanan Hristiyanların kökü kurutuluyor. Aynı şekilde biz de Arabistan

¹⁷¹ Bkz.İbn-i İshak, 112; İbn-i Hişam, 7/238; Seydişehri, 403

¹⁷² Ubeydullah B. Cahş; Kendisi de peygamberlik beklentisi içinde olan bir kişi. Müslüman olduktan sonra Habeşistan'a Hicret edenler arasında yer almış, daha sonra burada yeniden Hristiyanlığa geçerek dinden çıkmıştır.

¹⁷³ Bkz.İbn-i İshak, 20; İbn-i Hişam, 3/22-224

¹⁷⁴ Bkz.Maide, 5/82

¹⁷⁵ Bkz.İbn-i Hişam, I/421; Taberi, IV/135

putperestleri olarak sizi ve dininizi kökten yok edeceğiz.” Müslümanlar, aynı kaynaktan beslenen Hristiyanların ateşperest İranlılar karşısında aldıkları yenilgiden dolayı da üzüntü içine girmişlerdi.

Allah; “Rumlar en yakın bir yerde yenildiler. Onlar bu yenilgilerinden bir kaç yıl sonra galip geleceklerdir. İş, eninde sonunda Allah'a aittir. İşte o gün, inananlar, istediğine yardım eden Allah'ın yardımına sevineceklerdir. O güçlüdür, merhametlidir.”¹⁷⁶ ayeti ile Bizanslıların 3-9 yıl içinde İranlıları yeneceklerinin müjdesini Müslümanlara vererek, onların yüreğine su serpmiştir.

Bu ayetler geldiğinde Mekkelilerin çok alaycı tavırları üzerine Ubeyy bin Halef, Hz. Ebu Bekir'le (r.a) Romalılar üç sene içinde zafer kazanması şartıyla on deve üzerinde bahse tutuşmuş, Hz. Peygamber (s.a) bu bahsi duyunca şöyle dedi: “Kur'an, Bid'i Sinin- ifadesini kullanıyor. Arapça “Bid” kelimesi, ona kadar olan sayıları kapsar. O halde bahsi on seneye, develerin miktarını da yüze çıkarın.” buyurmuştur. Hz. Ebu Bekir (r.a), Ubeyy'le tekrar konuşarak, bahis on yıl ve yüz deve üzerine yapılmıştır. M.S 624'de Heraklius'un Orduları Azerbeycan üzerinden İran'a girip büyük bir zafer kazanıp, bu başarılarını sonraki yıllarda devam ettirerek Rum Suresindeki müjdenin gerçekliğini gözler önüne sermiştir. Bu olay bize Mekke dönemi ilişkileri ile ilgili en çarpıcı vermektedir.¹⁷⁷

Müslümanların Hristiyanlar ile grup halinde ilk temasları Habeşistan'a hicret iledir. Mekke'de Müslümanlara

¹⁷⁶ Rum , 30/2-5

¹⁷⁷ Gen. Bil. İç. Bkz. Muhammed B. Ahmet El Kurtubi, El Cami Li Ahkam'il Kur'an, Beyrut, 1985,XIV/1-7

aşırı baskılar üzerine iki defa Habeşistan'a hicret edilmiştir. H.z. Peygamber orada adil ve dindar bir kralın bulunduğunu söyleyerek Müslümanları oraya göndermiştir. Kureyşliler hicret edenlerin geri getirilmesi için Amr b.As ve Abdullah b. Rebia'yı Habeşistan'a göndermişlerdir. Kendisine sığınan insanları geri vermek istemeyen Necaşi'yi Müslümanlara karşı kışkırtmak için Amr b.As, H.z. Muhammed'in H.z. İsa ve Meryem ile ilgili uygunsuz söyler söylediğini iddia etmiştir. Bunun üzerine Necaşi, Müslümanlardan H.z. İsa ve Meryem ile ilgili görüşlerini sormuştur. Cafer b. Ebu Talip İslam'ın H.z. İsa'yı "Allah'ın kulu ve Resulu" olarak gördüğünü söylemiş, bu konularla ilgili olarak Meryem Suretinin ilk ayetlerini okuyarak İslam'ın görüşünü belirtmiştir. Bu ayetleri işiten Necaşi, Müslümanları kesinlikle geri vermeyeceğini söyleyerek, İslâm ile Hristiyanlık arasındaki farkın bir çizgi kadar olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁸

Habeşistan'a hicretten sonra Habeş asıllı olduğu bildirilen bir grup Hristiyan'ın, H.z. Muhammed'i Mekke'de ziyaret ettikleri, İslâm'ı öğrenip Kur'ân dinledikleri, yaptıkları görüşmeden sonra da Onun gerçek Peygamber olduğunu kabul ederek Müslüman oldukları kaynaklarda zikredilmiştir. ¹⁷⁹

Medine Döneminde de Hristiyanlarla Necran Heyeti gelinceye kadar çok ciddi ilişkiler olmamıştır. Kaynaklarda H.z. Muhammed'in huzurunda Hristiyan ve Yahudilerin ileri gelenlerinin münakaşa ettikleri rivayet edilmekte ise de

¹⁷⁸ Bkz.İbn-i İshak, 194-195; İbn-i Hişam, I/235-237, Seydişehir, 472-473; Hamidullah, 326-327

¹⁷⁹ Bkz.İbn-i İshak, 200; İbn-i Hişam, I/391; Hamidullah Muhammed, İslâm Peygamberi, Çev. Salih Tuğ., İstanbul, 1980, I/666

bu münakaşaya katılan Hristiyanların Medine'nin yerlisi olmadıklarının belirtilmesi, bu tartışmalarında heyetlerin ziyaretleri döneminde olduğu imajını vermektedir.¹⁸⁰ Nitekim Necran heyeti ile Yahudi Hahamları, Hz. Muhammed'in huzurunda bir araya geldiklerinde, Ebu Rafi el Kurezi isimli bir Yahudi, orada bulunanların İslâm'a davet edilmeleri üzerine, "Ey Muhammed! Sen Hristiyanların, Hz. İsa'ya ibadet ettikleri gibi sana ibadet etmemizi mi istiyorsun?" diye sormuştur. Necranlı Reis veya Ris isimli bir Hristiyan da; "Evet Bizden bunu istiyor ve bizi buna davet ediyor" diye cevap vermiştir.¹⁸¹ Yine Hz. Peygamberin huzurunda, Yahudilerle yaptıkları tartışmada da, kendilerinin gerçek din üzere olduklarını, Yahudilerin, Hz. İsa'yı ve İncil'i inkâr etmeleri sebebiyle hak üzerine olmadıklarını, Hz. İbrahim'in Yahudi değil, Hristiyan olduğunu iddia etmişlerdir.¹⁸²

Senetu'l-Vufud (Heyetler Yılı) olarak meşhur olan Hicretin 9.senesinde Necran Hristiyanları bir heyet olarak Medine'ye gelmişlerdir. Medine'ye geldiklerinde Akibleri, Kinde Kabilesinden Abdu'l-Mesih; Uskuffleri Ben-i Rebia'dan Ebu Harise b.Alkame, Seyyidleri ise el-Eyhem idi. Necran Heyeti bir ikindi vakti Medine'ye gelmişler, ibadet vakitleri geldiğinde ibadet için yer aramışlardır. Hz. Peygamber onlara ibadetlerini yapmaları için Mescidi tahsis etmiş, Mescid-i Nebide doğuya yönelerek ibadet etmişlerdir. Hz. Peygamber her gruba yaptığı gibi karşılıklı tartışma

¹⁸⁰ Bkz. İbn-i Hişam, I/553; Cevad Ali, VI/208

¹⁸¹ Bkz. İbn-i Hişam, I/554; Kadı Beydavi, I/215; Tefsir'ül Vasit-li'l Kur'an-ı Kerim, Kahire, 1974, I/605

¹⁸² Bkz. İbn-i Hişam, I/549; İbn-i Hişam, I/553; Kadı, I/212

öncesinde, kendisi ile görüşmeye gelen Necran Heyetini İslâm'a davet etmiştir. Davetinin reddedilmesi üzerine onlarla Hz. İsa konusunda tartışmıştır. Bu tartışmalar üzerine Hz. İsa konusunda bilgi veren Ali İmran suresinin başından itibaren 80 den fazla ayet nazil olmuştur. Necran Heyeti kendilerine okunan bu ayetlerin doğruluğunu inkar etmişlerdir. Kendisinin yalanla itham edilmesi üzerine Ali İmran Suresinin 61. ayetinin hükmü gereğince Hz. Peygamber; "Eğer size söylediklerimi inkâr ederseniz gelin sizinle mübahale edelim (lanetleşelim)" demiştir. Peygamberin bu teklifini aralarında tartışan Necran Heyeti, Akipleri Abdu'l Mesih'in, onun gönderilen bir Peygamber olduğunu, Peygamberle lanetleşen kavmin zürriyetinin kesildiğini söylemesi üzerine lanetleşmeden kaçınmışlardır. Yapılan anlaşma ile cizye ödemek şartıyla yurtlarında "Zımmi" olarak kalmayı kabul etmişlerdir.¹⁸³ Bu olay Hz. Peygamberin kendi risaleti tartışma konusu yapıldığı halde ikili görüşmelerde nasıl davrandığına en güzel örneği oluşturmaktadır.

Hıristiyanlar ile ilişkilerde gönderilen elçiler de önemli bir yer tutmaktadır. Hz. Peygamber Devlet Başkanlarına elçiler gönderdiğinde Bizans İmparatoru Heraklius'a da elçi göndermiştir. Elçiyi Kudüs'te kabul eden Heraklius, Hz. Peygamberle ilgili bilgi toplamak için onu tanıyan birini aramış, yapılan araştırmada, ticaret amacıyla Şam'da bulunan Ebu Süfyan ve bazı kişiler Heraklius'un huzuruna getirilmiştir. Ebu Süfyan'a Hz. Muhammed ile ilgili sorular soran Heraklius, aldığı cevapların sonunda "Biz bu Pey-

¹⁸³ Bkz.Gen.Bil. İbni Hişam, I/575-585; İbni Kesir, I/368; Hamidullah, I/670-671; Mustafa Fayda, Hz.Muhammed'in Necranlı Hıristiyanlarla Görüşmesi ve Mübahale A.Ü.İ.E.D. 1975, ANKARA, II/144-149

gamberi bekliyorduk. Fakat Araplardan çıkacağını bilmiyorduk. Eğer yanında olsaydım Abdest suyunu ben koyardım...” demiştir.¹⁸⁴ Mısır Kıptilerine gönderilen elçi de, saygı ile karşılanmış ve hediyelerle geri gönderilmiştir.¹⁸⁵ Hristiyan devlet adamlarına gönderilen elçilerden Gassani Emiri Haris bin Ebu Şimr’e giden elçi iyi karşılanmamıştır. Haris, İslâm ve Peygambere karşı olan düşmanlığını “ben şimdi onun üzerine yürüyorum” diyerek göstermiştir. Hz. Peygamber’de bunları cezalandırmak için Mute ve Tebük seferlerini düzenlemiştir.¹⁸⁶

Tebük seferi esnasında Hz. Peygamber; Halkının hemen tamamı Hristiyan olan Eyle şehrinin hâkimi Piskopos Mar Yuhanna’ya bir mektup göndermiş, bu mektup üzerine Tebük’e gelen Mar Yuhanna, onunla görüşerek cizye ödemek şartıyla anlaşma yapmıştır.¹⁸⁷ Bu ziyaretinde Hz. Peygambere Düldül isimli beyaz bir katır hediye etmiş, Yemen işi bir hırka giydirmiştir. Hz. Peygamber de ona sahil boyundaki köyler halkı hakkında bir güvence yazısı yazdırarak vermiştir.¹⁸⁸ Yine Arap Yarımadasında Hristiyan olan Tağlip kabilesinden bir grup heyetler yılında Hz. Peygamber’e gelerek, onunla “kabilenin, yaşlı olanlarının kendi dinlerinde kalacakları, çocuklarını ise bu anlaşmadan sonra vaftiz ettirmeyecekleri” şeklinde anlaşma yapmışlardır.¹⁸⁹ Hz. Ali, Tay Kabilesinin üzerine yürümüş, kabilenin Hristiyan olan başkanı Adıyy b.Hatim Şam dolaylarına kaçmış-

¹⁸⁴ Bkz.Gen.Bil. Sahih-i Buhari, I/5-6; Seydişehri, 732-733; Reddiye, 25-26

¹⁸⁵ Bkz.Seydişehri, 737; Hamidullah, I/343

¹⁸⁶ Bkz.Seydişehri, 739; Hamidullah, I/358

¹⁸⁷ Bkz.İbn-i Hişam, II/525; Hamidullah, I/368-370

¹⁸⁸ Bkz. Buhari Huri!l-Iyn Babı Had. No: 1308

¹⁸⁹ Bkz.İbn-i Sa’d, I/55; Caetani, VII/224; Hamidullah, I/443

tır. Araplar arasında cömertliğı ile bilinen meşhur Hatim-i Tai'nin çocukları olması sebebiyle Hz. Muhammed tarafından affedilen kız kardeşı, daha sonra onu geri getirmiştir. Hz. Muhammed ile dini konularda tartışan Adıyy, hatasını anlayarak İslâm'ı kabul etmiştir.¹⁹⁰ Kur'ân'ın, "Onlar Ahbar ve Ruhbanlarını Allah'tan başka rabler edindiler"¹⁹¹ ayeti ile ilgili olarak da Hz. Peygamber'e, "Ey Allah'ın Resulü biz onlara ibadet etmiyorduk" şeklinde izahatta bulunmuş, Hz. Peygamber de, "Onlar bazı şeyleri size, helal ve haram diyorlar; siz, onların sözüne uymuyor muydunuz? İşte ayetle kastedilen mana budur" diye cevap vermiştir.¹⁹²

İslâm'ın kuvvet bulmasından sonra bölgede yaşayan Hristiyan kabilelerinden bazıları da toplu olarak İslâm'ı kabul etmişlerdir.¹⁹³ Belharis kabilesinin kolu olan Abdu'l-Mudan kabilesi üzerine Halid b.Velid tarafından bir sefer düzenlenmiş, savaştan çekinen kabile, topluca İslâm'ı kabul etmiştir. Yine Hristiyan bir kabile olan Ber-i Behre'den 3 kişilik bir heyet Medine'ye gelerek Müslüman olmuşlardır.¹⁹⁴ İslâm'ın bölgede kuvvet bulmasından sonra Hristiyanlar bir müddet daha varlıklarını sürdürmüşler, zaman içinde yerlerini terk etmişler, ya da İslâm'ı kabul ederek din değiştirmişlerdir.¹⁹⁵

Hristiyanlar, Hz. Muhammed'in ülkesinden ve çevresinden uzak oluşlarından dolayı ilk dönemlerde Yahudilerin yaptığı gibi Müslümanlarla ilgili kınayıcı davranışlarda bu-

¹⁹⁰ Bkz. İbn-i Hişam, II/578-580; İbn-i Sa'd, I/60; Hamidullah, I/368-558

¹⁹¹ Bkz. Tevbe, 9/31, Krş Ali İmran, 3/64

¹⁹² Tefsir el-Vasit, I/588

¹⁹³ Bkz. Hamidullah, I/675

¹⁹⁴ Bkz. Caetani, VII/337

¹⁹⁵ Trimmingham, 278

lunmamışlardır. Müslümanların aleyhine kurulan tuzakların içinde de olmamışlar, onlarla her hangi bir savaşa da girmemişlerdir.¹⁹⁶ İlk dönemlerle ilgili olarak bu tavrın gelişmesinde, kaynaklarda varlığı bildirilen, Hz. Muhammed'e peygamberlik görevi verilmeden önce, onun gelişini bekleyen ve insanları bu fikre yönelten Rahip Bahira, Nestura ve Selman-ı Farisi'nin yanında yetiştiği Hristiyan rahipleri gibilerinin söylemleri ile beklentileri etkili olmuştur denilebilir.¹⁹⁷

Hız. Peygamberle Hız.İsa Konusunda tartışan, hatta lanetleşmeye kadar işi götüren Necran Hristiyanlarının en önemli eleştirileri; Muğire bin Şube'ye sordukları "Sizler kitabınızda Ey Harun'un kız kardeşi (Meryem:28) diye okuyorsunuz. Hâlbuki Harun, Musa'nın kardeşidir ve İsa'dan şu kadar sene öncedir. Öyleyse Meryem, nasıl Harun'un kardeşi olabilir?"¹⁹⁸ sorusudur. Bu iddia zaman zaman batılı araştırmacılar tarafından da Kur'an'ı tenkit için kullanılmıştır.

Hız. Peygamber gerek Hristiyan, gerek Yahudi din adamlarına ve mabetlerine gerekli saygıyı göstermiş, Kur'an'ın da referansı ile onların arasında, salih kimselerin varlığına dikkat çekmiş, onların içinde Allah'a ve ahiret gününe inanıp yararlı işler yapan kimseler olduğunu bildirmiştir.¹⁹⁹ Yine Kur'an, kilise, havra ve manastırların da yeryüzünde Allah'ın adının anıldığı yerler olarak zikret-

¹⁹⁶ Cahız, 73

¹⁹⁷ Bkz.İbn-i İshak, 54,66-67; İbn-i Hişam, I/180,217-218

¹⁹⁸ Bkz.Sahih-i Müslim, VI/396

¹⁹⁹ Bkz.Bakara, 2/62; Maide, 5/69

miş,²⁰⁰ Hz. Peygamber ve onun Raşid Halifeleri Ordu gönderirken; “Davanıza ihanet etmeyin. Savaşta dahi insaftan ayrılmayın. Çocukları, yaşlıları, kadınları öldürmeyin, zulümde bulunmayın. Hurma ve diğer meyve ağaçlarını, koyun, keçi ve diğer hayvanları yemenin dışında bir amaçla kesmeyin, telef etmeyin. Kiliselerde ibadete çekilenlere rastlarsanız onları ibadetleri ile baş başa bırakın. Size yiyecek, içecek ikram edilirse ‘Bismillah’ demeden yeyip içmeyin.”²⁰¹

Kur’ân’ın, Ehl-i Kitap olarak müşrik Araplardan ayrıcalıklı bir konumda nitelediği Yahudi ve Hıristiyanların kesmiş olduklarının yenileceği ve onların hür ve iffetli kadınları ile evlilik yapılabileceği ilkesi ayrıcalıklı konumlarını pekiştirmiştir.²⁰²

Kısacası Hz. Peygamber, ikili ilişkilerinde zaman zaman tartışmalar yaptığı, bu iki din mensupları ile kamu hukukuna zarar vermedikleri, yapılan anlaşmaları bozmadıkları sürece hep iyi geçinmiştir. Kendisi ile ilgili en ağır isnatlarda bulunan insanlarla bile, bir araya gelmekten kaçınmamış, her fırsatta onları doğruya ve gerçeğe davetten geri durmamıştır. Şahsi ilişkileri ile toplumsal ilişkileri hiçbir zaman karıştırmamış, bu iki grupta ilişkilerini Kur’an’ın kendisine çizdiği ana ilkeler etrafında şekillendirmiştir. Onlarla ilişkilerinin temelini de; “De ki: “Ey Kitap ehli! Ancak Allah’a kulluk etmek, O’na bir şeyi eş koşturmak, Allah’ı bırakıp birbirimizi rab olarak benimsemek üzere, bizim-

²⁰⁰ Bkz. Hac, 22/40

²⁰¹ Bkz. Nihal Şahin Utku, “Nebî’nin Nefesi Olmak” [www.sonpeygamber.info /tr/content /view /719/1/lang.tr/](http://www.sonpeygamber.info/tr/content/view/719/1/lang.tr/); Ayrıca Gen. Bil. İç. Bkz İbn-i Esir, El Kamil Fi’t-Tarih, II/334-335

²⁰² Bkz.Maide, 5/5

Dr. Mustafa BAŞ _____

le sizin aranızda müşterek bir söze gelin”²⁰³ ayeti oluşturmuştur.

²⁰³ Ali İmran, 3/64